

การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีทางวาทศาสตร์เชิงอุปมาของสำนวนจีน
ทางพุทธศาสนากับสำนวนไทยที่มีความหมายใกล้เคียงกัน¹

A COMPARATIVE STUDY ON METAPHORICAL TERMS OF BUDDHIST CHINESE IDIOMATIC EXPRESSIONS AND THAI IDIOMATIC EXPRESSIONS WITH SIMILAR MEANINGS

受佛教影响的汉语成语与泰语成语的比喻方式
的对比研究

พริยา สุรจจร²

บทคัดย่อ

พุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่นแห่งภาคตะวันออก และเริ่ม
หยั่งรากลึกจนมีอิทธิพลในหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี คติ ความคิดความเชื่อ
ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเริ่มหลอมรวมเข้ากับสิ่งที่มีอยู่ใน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทชั้นศิลปศาสตรบัณฑิตเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนทางพุทธศาสนากับ
สำนวนไทยที่มีความหมายใกล้เคียงกัน” (A COMPARATIVE STUDY OF BUDDHIST CHINESE IDIOMATIC EXPRESSIONS
AND THAI IDIOMATIC EXPRESSIONS WITH SIMILAR MEANINGS) สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษร
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² พริยา สุรจจร ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และภาควิชาภาษาจีนธุรกิจ คณะศิลป
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

Piriya Surakajohn, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Thailand, and
Department of Business Chinese, Faculty of Arts, Assumption University, Thailand.

李秋仪，泰国朱拉隆功大学文学院东方语言系，及泰国易三仓大学文学院商务汉语系

สภาพแวดล้อมประจำท้องถิ่นต่างๆ รวมทั้งยังกลายมาเป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อภาษาจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำศัพท์ภาษาจีนที่มาจากคำในพระพุทธศาสนา อันเนื่องมาจากการแปลพระคัมภีร์เป็นภาษาจีน และการรวมคำสันสกฤตกับคำในวัฒนธรรมจีน และนำไปเผยแพร่อย่างกว้างขวางในประเทศจีน ทำให้อิทธิพลของคำศัพท์ทางพุทธศาสนาเริ่มผลักดันให้เกิดคำที่รวมกันเป็นสำนวนใหม่ๆ จนปรากฏอยู่มากมายในคลังคำทางสำนวนมากกว่าสี่สหัสวรรษ สำนวนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในภาษาจีนเทียบเท่ากับวัฒนธรรมหนึ่ง และยังนำสำนวนเหล่านี้ไปใช้ในงานเขียน วรรณกรรม วรรณคดีต่างๆ อย่างแพร่หลาย รวมทั้งใช้ในบทสนทนาในชีวิตประจำวันอีกด้วย

บทความนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบ กลวิธีทางวาทศาสตร์เชิงอุปมาของสำนวนจีนทางพุทธศาสนากับสำนวนไทยที่มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยที่สำนวนไทยไม่ได้เจาะจงเฉพาะสำนวนที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสำนวนไทยโดยทั่วไปด้วย

ผลจากการศึกษาพบว่า กลวิธีทางวาทศาสตร์เชิงอุปมาของสำนวนทั้งจีนและไทยนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ รูปแบบการเปรียบ “เหมือน” (zhíyú) รูปแบบการเปรียบ “เป็น” (yīnyù) และรูปแบบการเปรียบ “แทน” (jièyù) ซึ่งกลวิธีทางวาทศาสตร์ทั้ง 3 แบบนี้ สำนวนจีนทางพุทธศาสนาและสำนวนไทยมีลักษณะที่คล้ายและต่างกัน โดยที่เราสามารถเห็นอิทธิพลของพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ได้จากความเปรียบหรือการอุปมาเปรียบเทียบในสำนวนด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: พุทธศาสนา; วาทศาสตร์; อุปมา; อุปลักษณ์; ประเภท; สำนวนจีน; สำนวนไทย การศึกษาเปรียบเทียบ

Abstract

Buddhism was introduced into China in the Dong Han Dynasty and had a great influence on Chinese culture, tradition, thoughts and lifestyle. It has syncretized with the local elements and become an important part of Chinese

language, especially Chinese vocabulary. With the wide spread and translation of Buddhism in China, and the combination of Sanskrit and Chinese culture, Buddhism's influence helps to inspire new Chinese idiomatic expressions which were found in the Chinese word list for over a millennium. These idiomatic expressions play a significant role in Chinese language as well as culture. They have been widely used in various Chinese literary works and conversation for everyday life.

The article aims to do a comparative study of Chinese idiomatic expressions which have been influenced by Buddhism and Thai idiomatic expressions, which related or unrelated to Buddhism, analyzing the ways of comparison on metaphorical terms in Chinese and Thai idiomatic expressions.

The study reveals that there are both differences and similarities in such metaphorical terms in Chinese and Thai idiomatic expressions. The comparison showed that Chinese idiomatic expressions influenced by Buddhism and Thai idiomatic expressions could be divided into 3 distinct categories: “zhíyù” (Simile), “yǐnyù” (Metaphor), and “jièyù” (a kind of Metaphorical concept). Moreover, Buddhist Chinese idiomatic expressions also reflect the influence of Buddhism on various aspects by using the ways of comparison on metaphorical terms.

Keywords: Buddhism; Rhetoric; simile; metaphor; types; Chinese and Thai idiomatic expressions; comparative study

摘要

佛教是从东汉时代即传入中国的，并影响到中国文化及社会生活中的各个方面。佛教逐渐与中国固有的文化融合，成为当时的传统文化不可分别的部分。佛教不但深深影响了中国文化，而且也对汉语词汇产生了深远的影响。随着来自古印度梵文或巴利文的佛教典籍大量翻译而广泛使用，佛教中的许多词汇被吸收到汉语的词汇中，逐渐丰富了汉语词汇宝库，产生了大量的新词，其中就有许多成语、俗语或典故。受佛教影响的汉语成语在民俗学的方面上等于一种文化，在文学方面以及日常生活中也被广泛使用。本文即把受佛教影响的汉语成语与泰语成语的比喻方式作比较研究，另外泰语成语不限于受佛教影响的成语，可包括其他东西作比较。通过研究发现受佛教影响的汉语成语与泰语成语的比喻方式可分为三类，即“直喻”、“隐喻”和“借喻”。这三类比喻方式反映出汉泰成语的相似跟不同的比较，在喻体的部分上可看到佛教对于中泰文化各方面的影响。

关键词：佛教；修辞学；比喻方式；直喻；隐喻；借喻；汉泰成语；对比研究

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งของโลก มีต้นกำเนิดจากประเทศอินเดีย กระทั่งเผยแผ่ไปทั่วประเทศอินเดีย และเริ่มแผ่ขยายไปยังนานาประเทศทั่วโลก โดยเข้าสู่ประเทศศรีลังกา พม่า ไทย กัมพูชา และลาว เป็นต้น อีกทั้งยังเข้าสู่ประเทศจีนด้วย และเริ่มกลายเป็นศาสนาที่สำคัญของโลก ก่อเกิดนิกายต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะชนชาติขึ้นมาอีกด้วย ดังเช่น พุทธศาสนาแบบจีน หรือ พุทธศาสนาแบบไทย เป็นต้น พุทธศาสนาจากประเทศ

อินเดียเผยแผ่เข้าสู่ประเทศจีน ในสมัยราชวงศ์ฮั่นแห่งภาคตะวันออก (东汉 Dōng Hàn¹ ปี ค.ศ. 25–220) ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 7 ในรัชสมัยของพระเจ้าฮั่นหมิงตี้ (汉明帝 Hàn Míngdì) นับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของพุทธศาสนานิกายมหายานอย่างเป็นทางการในประเทศจีน โดยมีวัด พระพุทธรูปและพระคัมภีร์พระสูตรเป็นครั้งแรก (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป. อ. ปยุตฺโต], 2555: 52–53; Chéng Gāng, 2001: 175–176) จากการที่พระคัมภีร์พุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งได้นำมาจากอินเดียได้รับการแปลและเผยแผ่ จนนำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย ทำให้คำศัพท์จำนวนมากที่มาจากพุทธศาสนาได้ถูกหลอมรวมเข้ากับคำศัพท์ภาษาจีน จนค่อยๆ เพิ่มจำนวนของคำมากขึ้นเรื่อยๆ ในคลังคำภาษาจีน และเกิดเป็นคำศัพท์ใหม่ๆ ขึ้นอย่างมากมาย หนึ่งในนั้นก็มีรูปแบบของหน่วยคำที่รวมกันจนเกิดขึ้นมาเป็นสำนวน สุภาษิตด้วย

พุทธศาสนาไม่เพียงแต่มีอิทธิพลต่อประเทศจีนในด้านต่างๆ แล้ว ขณะเดียวกันพุทธศาสนาก็ยังแผ่อิทธิพลมาสู่ประเทศไทยเช่นเดียวกันอีกด้วย ราวปี ค.ศ. 100–200 (ราวพุทธศตวรรษที่ 7) ชนชาติไทยที่อยู่ใต้นามเจ้าในจีนได้รับนับถือพุทธศาสนาจากประเทศจีน พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาประจำชาติไทยแต่นั้นมา จนราวปี ค.ศ. 800–900 (พุทธศตวรรษที่ 14) ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากกัมพูชา ทำให้เวลานั้นศาสนาพราหมณ์จากกัมพูชาเจริญร่วมกันกับศาสนาพุทธ จนราวปี ค.ศ. 1300 (พุทธศตวรรษที่ 18) พุทธศาสนานิกายเถรวาทและภาษาบาลีเจริญรุ่งเรืองขึ้นในประเทศไทยและประเทศลาว และแผ่ขยายไปทั่วอาณาเขต ทำให้ศาสนาพราหมณ์ค่อยๆ เสื่อมสลายลง เหลือไว้แต่เพียงร่องรอยทางพิธีกรรม และการดำเนินชีวิตประจำวันบางอย่างของประชาชนเท่านั้น (Chéng Gāng, 2001: 235;

¹ คำภาษาจีนที่กล่าวถึงแล้วในรูปแบบเต็ม คือ มีอักษรจีน เสียงอ่านตัวสัทอักษรทับศัพท์ภาษาจีนระบบพินอิน (Pinyin system) และคำแปลแล้ว เมื่อกล่าวถึงค่านนี้ๆ อีกครั้ง จะให้แต่เฉพาะเสียงอ่านตัวสัทอักษรเท่านั้น เว้นแต่ชื่อเฉพาะที่มีคำเรียกในภาษาไทยอยู่แล้ว จะให้คำภาษาไทยแทน

Damien Keown and Charles S. Prebish, 2010: 735) นอกจากนี้อิทธิพลของพุทธศาสนาิกายมหายานจากจีนยังคงมีอยู่ แต่ไม่เป็นที่แพร่หลายเหมือนดังแต่ก่อนแล้ว

ศาสนาพุทธจากประเทศจีน เริ่มเข้ามาเจริญสัมพันธ์ไมตรีแลกเปลี่ยนกันกับศาสนาพุทธในประเทศไทยมาตั้งแต่ราวปี ค.ศ. 500 (พุทธศตวรรษที่ 11) พระสงฆ์จากทั้งสองประเทศเริ่มไปมาสู่กัน รวมทั้งประชาชนทั้งสองประเทศก็เริ่มติดต่อเจริญไมตรีไปมาค้าขายกัน ราชวงศ์หยวน (元 Yuán) ราชวงศ์หมิง (明 Míng) และราชวงศ์ชิง (清 Qīng) ของประเทศจีนได้ผูกสัมพันธ์ไมตรีกับราชวงศ์ของไทยทุกสมัย ในช่วงเวลานั้นได้มีการแปลบทพระคัมภีร์ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และรับเอาคำศัพท์ทางบาลีและสันสกฤตเข้ามาอย่างมากมาย ในยุคนี้อีกได้ว่าเป็นยุคแห่งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางความคิดของศาสนาพุทธในประเทศจีนและประเทศไทยเลยทีเดียว

หากมองจากจุดนี้แล้ว พุทธศาสนาในประเทศจีนมีอิทธิพลต่อการสร้างคำต่างๆ ในภาษาจีนอย่างมาก ทำให้เกิดคำใหม่ๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ตลอดจนวิธีการสร้างคำรูปแบบใหม่ในภาษาจีนอีกด้วย เช่นเดียวกัน พุทธศาสนาในประเทศไทยก็มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ อย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่สะท้อนออกมาในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่แล้ว ยังสะท้อนออกมาให้เห็นในด้านภาษาเฉกเช่นเดียวกับภาษาจีนด้วย แน่แน่นอนว่าสำนวน เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งได้รับผลจากการเข้ามาของพุทธศาสนาทั้งในประเทศจีนและไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการสร้างคำ หรือรับคำจากพุทธศาสนา จนก่อเกิดเป็นสำนวนโวหารต่างๆ ในภาษาขึ้น เราสามารถเห็นอิทธิพลของพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ได้จากความเปรียบหรือการอุปมาในสำนวน ซึ่งกลวิธีการอุปมาอุปไมยนั้น เป็นกลวิธีที่ใช้กันและพบเห็นได้มากในการใช้สำนวนภาษาทั้งจีนและไทย

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนากับสำนวนไทยที่มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยมองในแง่ความเหมือนกันของกลวิธีทางวาทศาสตร์เชิงอุปมาของสำนวนจีนทางพุทธศาสนากับสำนวนไทยที่มีความหมาย

ใกล้เคียงกัน โดยที่สำนวนไทยไม่ได้เจาะจงเฉพาะสำนวนที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสำนวนไทยโดยทั่วไปด้วย

กลวิธีทางวาทศาสตร์เชิงอุปมาของสำนวนจีนทางพุทธศาสนา

จากการให้ความหมายและแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับความหมายของสำนวนทั้งในภาษาจีนและภาษาไทยนั้น สามารถสรุปได้ว่า 成语 (chéngyǔ สำนวน) ในภาษาจีนนั้น เป็นกลุ่มคำที่มีรูปแบบกำหนดไว้ตายตัว มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเองและมีที่มาของความหมาย กะทัดรัด ได้ใจความ มีการใช้มาอย่างต่อเนื่องยาวนานจนเป็นที่แพร่หลาย ส่วนมากมักประกอบด้วยอักษร 4 ตัว ส่วนคำว่า “สำนวน” ในภาษาไทยนั้น มีลักษณะเหมือนโวหาร คือ เป็นถ้อยคำหรือคำพูดที่มีความหมายแฝงอยู่ มีชั้นเชิงในการเขียนหรือพูดเพื่อให้เกิดพิจารณา และมีการใช้มาอย่างยาวนาน ส่วนใหญ่ไม่ได้จำกัดคำหรือตัวอักษรของสำนวนไว้

จากความหมายของสำนวนในภาษาจีนและภาษาไทยข้างต้น ทำให้ทราบว่า สำนวนของทั้งสองประเทศมีลักษณะที่เหมือนและต่างกันคือ มีความหมายหรือความหมายแฝงในตัวเอง และมีการใช้มาอย่างต่อเนื่องเหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่สำนวนจีนจะมีรูปแบบที่กำหนดแน่นอน ในขณะที่สำนวนไทยไม่ได้กำหนดรูปแบบหรือจำนวนคำที่แน่นอนไว้ หากจะกล่าวถึงลักษณะที่เหมือนกันของสำนวนทั้งสองประเทศแล้ว นอกจากการมีความหมายหรือความหมายแฝงในตัวเองและมีการใช้อย่างต่อเนื่องที่เหมือนกันแล้ว สำนวนของทั้งสองประเทศยังมีลักษณะของกลวิธีทางวาทศาสตร์¹ ที่เหมือนกันอีกด้วย

¹ วาทศาสตร์ (Rhetoric) คือ ศิลปะการใช้ภาษาถ้อยคำสำนวนโวหารในรูปแบบต่างๆ โดยวาทศาสตร์มีแนวคิดที่มองภาษาเป็นเหมือนแหล่งข้อมูลที่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างความหมายต่างๆ ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลทางการสื่อสาร Michael A. K. Halliday มองว่า ไวยากรณ์ในภาษานั้นเป็นเหมือนแหล่งข้อมูลที่ทำให้เราเลือกใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายในรูปแบบที่ต้องการได้ เช่น ต้องการสื่อสารรูปแบบต่างๆ ก็จะต้องเลือกใช้ประโยคแบบใดแบบหนึ่งตามอารมณ์นั้นๆ เช่น ประโยคชักชวน ประโยคขอร้อง ประโยคคำสั่ง เป็นต้น (วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2556: 120)

กลวิธีทางวาทศาสตร์ คือ วิธีการที่ทำให้ศิลปะการใช้ภาษา ถ้อยคำสำนวน ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน หรือมีประสิทธิภาพ กลวิธีทางวาทศาสตร์นั้น 修辞学词典 (Xiūcíxué cídiǎn พจนานุกรมวาทศาสตร์) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลวิธีทางวาทศาสตร์ (修辞方式 xiūcí fāngshì หรือ 修辞 xiūcígé) คือ สิ่งจำเป็นที่ใช้ในการสื่อสารทางสังคม โดยรูปแบบเกิดขึ้นมาจากพัฒนาการภายในของภาษา ตัวอย่างเช่น รูปแบบอุปลักษณ์ อุปมา บุคลาธิษฐาน อติพจน์ อธินามนัย เป็นต้น หรือรูปแบบของภาษาท่าทางหรือสัญญาณที่แสดงออกมาในขั้นตอนการใช้ภาษา เช่น สัญญาณหรือเครื่องหมายทางวาทศาสตร์ เป็นต้น (Wáng Déchūn, 1987: 173) จากความหมายข้างต้น รูปแบบต่างๆ ทางวาทศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสาร ทำให้เกิดความหมายต่างๆ ตามสถานการณ์ อาจแสดงออกมาในรูปประโยคแบบต่างๆ วลี กลุ่มคำหรือสำนวนก็ได้ โดยสำนวนนั้นจะมีลักษณะเด่นทางวาทศาสตร์คือ นอกจากจะทำหน้าที่แทนวลีหรือกลุ่มคำเพื่อบอกความหมายแฝงอย่างมีศิลปะทางภาษาแล้ว บางครั้งสำนวนยังสามารถแสดงรูปแบบที่วลีหรือกลุ่มคำไม่สามารถทำแบบสำนวนได้ด้วย (Mǎ Guófán, 1998: 309)

สำนวนโดยทั่วไปในภาษาจีนนั้น สามารถจำแนกกลวิธีทางวาทศาสตร์ออกได้เป็นหลายประเภท เช่น วิธีการอุปมา อุปไมย อุปลักษณ์ (比喻 bǐyù) อติพจน์ (夸张 kuāzhāng) วิธีการใช้ถ้อยคำที่เป็นคู่กัน (对偶 duì'ǒu) วิธีการเรียงเน้นวลีหรือประโยค (排比 páibǐ) วิธีการอ้างอิง (引用 yǐnyòng) และวิธีการใช้คำที่มีความหมายขัดกันหรือตรงข้ามกัน (反语 fǎnyǔ) เป็นต้น ในบรรดากลวิธีทางวาทศาสตร์ข้างต้น วิธีการเปรียบเทียบอุปลักษณ์และอุปมา (bǐyù) เป็นกลวิธีทางวาทศาสตร์ที่พบและใช้กันมากที่สุด และมีการใช้อย่างยาวนาน (Yuán Huī, 1982: 144) เราสามารถพบเห็นกลวิธีอุปลักษณ์และอุปมาในวรรณคดีหรือวรรณกรรมทุกยุคสมัย หรือแม้แต่การใช้ภาษาสื่อสารในชีวิตประจำวัน ล้วนต้องมีการนำสิ่งหนึ่งเปรียบกับอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้มีภาพพจน์ตามเจตนาที่ต้องการสื่อ โดยสิ่งที่นำมาเปรียบและถูกเปรียบต้องเป็นคนละอย่างกัน แต่มีส่วนหรือลักษณะที่คล้ายกันอยู่ หรืออธิบายสิ่งที่ถูกเปรียบนั้น หรือนำสิ่งที่รู้จักกันดีหรือคุ้นเคยมาเปรียบกับสิ่งที่ไม่เคยเห็นหรือรู้จักมาก่อน หรือ

นำสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาเปรียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือนำมโนคติเปรียบกับรูปธรรม (Wú Zhānkūn, 1999: 87) และเมื่อเปรียบแล้วจะทำให้เห็นภาพชัดเจนหรือเข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

กลวิธีการเปรียบเทียบอุปลักษณ์และอุปมานี้ มีเป้าหมายคือ ต้องการอธิบายความคิดหนึ่งด้วยความคิดอีกแบบหนึ่งเพื่อให้เห็นภาพลักษณ์ของบางสิ่งอย่างชัดเจน หรือทำให้เกิดจินตภาพตามสำนวนโวหารที่ใช้ กลวิธีนี้ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งเสริมแต่งให้ภาษาสวยงาม แต่ยังทำให้ภาษาเข้าถึงโลกแห่งจินตนาการและความรู้สึกได้อย่างดีเยี่ยม ในขณะเดียวกันก็ทำให้สื่อความหมายที่ต้องการออกมาได้อย่างครบถ้วนอีกด้วย กลวิธีนี้จึงมีความสำคัญที่ทำให้ภาษามีการพัฒนาไปไม่หยุดยั้ง

นอกจากในด้านรูปแบบของการใช้คำ หรือลักษณะของอุปลักษณ์และอุปมาดังกล่าวข้างต้นแล้ว กลวิธีนี้ยังทำให้เห็นภาพของวัฒนธรรมของชนชาติที่ปรากฏหรือสะท้อนออกมาจากประโยค วลี หรือสำนวนโวหารเหล่านั้นอีกด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่า อิทธิพลของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ตามพื้นที่ท้องถิ่นหรือชนชาติ ก็ย่อมทำให้เกิดความเปรียบในสำนวนภาษาที่แตกต่างกันไปได้ ทั้งในเรื่องรูปแบบภาษา การใช้คำเปรียบ ความเชื่อ ศรัทธา แนวคิด คุณค่า คุณธรรม ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ (Hán Lìzhāo, 2005: 96) ก็จะปรากฏออกมาในส่วนที่เป็นความเปรียบของอุปลักษณ์และอุปมาด้วย สำหรับผู้เรียนภาษาต่างประเทศ ไม่ว่าชาวจีนเรียนภาษาไทย หรือชาวไทยเรียนภาษาจีน บางครั้งเห็นรูปประโยคหรือสำนวนที่มีความเปรียบด้วยกลวิธีอุปลักษณ์หรืออุปมาแล้ว อาจจะเข้าใจเพียงความหมายทั่วไปของคำนั้นๆ แต่อาจจะไม่เข้าใจความหมายหรือเรื่องราวที่แฝงอยู่ในสำนวนโวหารนั้นๆ ก็เป็นไปได้ (Wáng Déchūn and Chén Chén, 2001: 274) ดังนั้น การศึกษาความเปรียบและที่มาของสำนวนหรืออิทธิพลต่างๆ ที่มีต่อสำนวนที่ใช้กลวิธีนี้ จะยิ่งช่วยทำให้ผู้เรียนเหล่านั้น เข้าใจถึงสิ่งที่แฝงอยู่ในสำนวนโวหารต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องอีกด้วย

ในภาษาจีน เราสามารถวิเคราะห์ประโยคที่ใช้กลวิธีการเปรียบเทียบนี้ออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

1. สิ่งที่ถูกเปรียบ (本体 *běntǐ*) หรือ อุปไมย
2. สิ่งที่นำมาเปรียบ (喻体 *yùtǐ*) หรือ อุปมา
3. ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ (喻词 *yùcí*) ซึ่งได้แก่ ดัง ดังเช่น (如 *rú* หรือ 像 *xiàng* เชียง) คือ เป็น (是 *shì* ชื่อ) ดุจดัง (宛如 *wǎnrú* หว่านรุ) คล้าย เหมือน (仿佛 *fǎngfú* ผ่างฝู) เป็นต้น

โดยตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบนั้น นำมาใช้วางไว้ระหว่างสิ่งที่ถูกเปรียบกับสิ่งที่นำมาเปรียบ แต่ในบางประโยคอาจจะแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนก็ได้ คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ สิ่งที่นำมาเปรียบ ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ และลักษณะที่คล้ายกัน (相似点 *xiāngsì diǎn*) ในขณะเดียวกัน นักวิชาการจีนบางท่านเสนอว่า ประโยคความเปรียบอาจแบ่งออกได้เป็น 5 ส่วน โดยมีส่วนขยายความเปรียบ (喻展 *yùzhǎn*) เพิ่มเข้ามา เพื่ออธิบายลักษณะที่คล้ายกันของสิ่งที่ถูกเปรียบและสิ่งที่นำมาเปรียบให้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้น (Hú Zhuānglín, 2004: 213) ดังนั้น หากมองจากทั้งสามกลุ่มแนวคิด คือ แนวคิดแบบ 3 ส่วน แนวคิดแบบ 4 ส่วน และแนวคิดแบบ 5 ส่วนแล้ว จะกล่าวได้ว่า โครงสร้างที่ทั้งสามแบบมีร่วมกันจะประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) สิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) และตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ

จากโครงสร้างดังกล่าวข้างต้นนั้น ทำให้เรามองเห็นลักษณะโครงสร้างประโยคหรือสำนวนที่ใช้กลวิธีการเปรียบเทียบอุปลักษณ์และอุปมาแล้ว ซึ่งจะต้องประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) สิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) และตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ แต่ในบางครั้งบางประโยคหรือบางสำนวนอาจไม่ปรากฏตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบก็ได้ ด้วยเหตุนี้ ทำให้เราสามารถแบ่งประเภทของกลวิธีการเปรียบเทียบนี้ออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) 直喻 (*zhíyù*) หรือ 明喻 (*míngyù*) คือ รูปแบบของความเปรียบเทียบหนึ่งที่พบได้มากที่สุด และมีรูปแบบที่ชัดเจนที่สุด โดยรูปศัพท์แล้ว คำว่า *zhí* แปลว่า ตรง โดยตรง ไม่ขาด และ *yù* แปลว่า เปรียบเทียบ (ส่วน *míng* แปลว่า ชัดเจน) เมื่อรวมแล้วหมายถึงว่า

“ความเปรียบตรง หรือ ความเปรียบที่เห็นได้ชัดเจน” ดังนั้น รูปแบบนี้จะต้องประกอบด้วย โครงสร้างครบทั้ง 3 ส่วนหลัก คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา) และ ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ ซึ่งตัวเชื่อมที่ใช้กันมาก ได้แก่ 像 (xiàng เหมือน) 好像 (hǎoxiàng เหมือนกับ รวากับ) 如 (rú เหมือน ดัง) 如同 (rútóng เหมือนกับ ดังกับ) 好比 (hǎobǐ เปรียบ เสมือน) 好似 (hǎosì เปรียบ เหมือน) 仿佛 (fǎngfú เหมือน คล้าย) เป็นต้น ใน บางครั้งอาจละคำเชื่อมในประโยค วลี หรือสำนวนก็ได้ กลายเป็นลักษณะโครงสร้างแบบ คู่ขนาน-คู่กัน (并列对举形式 bìngliè duìjǔxíngshì) แทนได้¹ รูปแบบ zhíyù นี้ ตรงกับความหมายและโครงสร้างของภาพพจน์ในภาษาไทย คือ การอุปมา และ Simile ใน ภาษาอังกฤษนั่นเอง รูปแบบ zhíyù สามารถเรียงเป็นโครงสร้างได้ ดังนี้

สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) + ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ + สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา)

ตัวอย่างเช่น

สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) + ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ + สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา)

ตัวอย่างเช่น

(1) 人死如灯灭 rén sǐ rú dēng miè คน ตาย เหมือน ตะเกียงดับ หมายถึง คนที่ เสียชีวิตแล้ว ก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่ ทุกสิ่งดับสูญไปสิ้น ที่มา สำนวนนี้มาจาก แนวคิดของนัก อเทวนิยมผู้มีชื่อเสียงในสมัย 北朝 (Běi Cháo ราชอาณาจักรฝายเหนือ) ที่มีชื่อว่า 邢邵 (Xíng Shào) เสนอแนวคิดที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และจิตวิญญาณ ก็เหมือนกับ ความสัมพันธ์กันของเสียงกับเทียนไข เมื่อเทียนไขดับลง แสงก็ย่อมหายไปด้วย เช่นเดียวกับ

¹ โครงสร้างแบบคู่ขนาน-คู่กันนี้ ตัวอย่างเช่น “钟不敲不响，话不说不明。Zhōng bùqiāo bùxiǎng, huà bùshuō bùmíng. ระฆังไม่เคาะไม่ดัง คำพูดไม่พูดก็ไม่แจ่มแจ้ง” ทั้งสองประโยคนั้นละตัวเชื่อมไว้ โดยใช้โครงสร้างที่คล้ายกันทั้งสองประโยค เป็นตัวบอกความเปรียบที่เท่ากันคู่กันและขนานกันแทน และมีจำนวนคำที่เท่ากันด้วย โดยประโยคแรกนั้นเป็นส่วนที่น่ามาเปรียบ (อุปมา) และประโยคหลังนั้นเป็นส่วนที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) ซึ่งสามารถเรียงใหม่ได้ว่า “คำพูดไม่พูดก็ไม่แจ่มแจ้ง เหมือนกับ ระฆังไม่เคาะไม่ดัง” โดยละตัวเชื่อม “เหมือนกับ” ไว้นั่นเอง (Wáng Déchūn, 1987: 105-106)

มนุษย์ เมื่อสิ้นชีวิตลง จิตวิญญาณก็ย่อมต้องสูญสลายไปด้วย ซึ่งแนวความคิดนี้สนับสนุนแนวคิดของ

จากตัวอย่าง (1) จะเห็นได้ว่า “*rén sǐ* คนที่เสียชีวิต” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) ตามด้วยตัวเชื่อม คือ “*rú* เหมือน ดัง” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “*dēng miè* ตะเกียงดับ” ส่วนวณีนำภาพพจน์ของตะเกียงที่ดับแล้วมาเปรียบเทียบกับมนุษย์ เมื่อตายหรือเสียชีวิตไปแล้ว ก็ไม่เหลือสิ่งใดไว้ ทำให้เห็นภาพว่า เมื่อสิ้นลมหายใจ จิตวิญญาณก็จะสูญสลายไปด้วย เหมือนกับตะเกียงที่เปลวไฟมอดดับ แสงสว่างก็ดับไปด้วยเช่นกัน ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างรูปแบบการอุปมา *zhíyù* ได้ครบถ้วน

สำนวน “*rén sǐ rú dēng miè*” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทย คือ “สิ้นบุญ”

“สิ้นบุญ” เป็นสำนวนหมายถึง ตาย สำนวนนี้มักใช้กับผู้ที่มิมีฐานะดี โดยถือว่า ผู้มีฐานะดี คือ ผู้ที่มีบุญ เมื่อตายแล้ว จึงเรียกการตายของผู้มีฐานะดีนี้ว่า สิ้นบุญ คนไทยเชื่อในเรื่องบุญกรรมที่ทำให้ต้องมาเกิดใหม่ในแต่ละภพชาติ เมื่อตาย ก็เหมือนบุญกรรมในภพชาตินั้นๆ ได้หมดลงตามไปด้วย และบุญกรรมที่ได้กระทำในภพชาติปัจจุบัน ก็จะทำให้เกิดใหม่ในภพชาติต่อไปอีก เป็นสังสารวัฏไม่สิ้นสุด ความเปรียบในสำนวนไทยนี้ มีลักษณะความเปรียบแบบ “แทนที่” คือ ทั้งสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) และตัวเชื่อมไม่ปรากฏอยู่ในโครงสร้าง แต่จะใช้สิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) แทนที่สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) เลย โดยสิ่งที่ถูกเปรียบมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ หรือหลักเหตุผลต่างๆ ซึ่งจักได้กล่าวต่อไปในรูปแบบที่ 3

(2) 骨瘦如柴 *gǔ shòu rú chái* กระดูก ผอม เหมือน ไม้ผืน หมายถึง ร่างกายซูบผอมลงอย่างมาก ที่มา สำนวนนี้มาจาก วรรณคดีลำนามบรรยายในสมัยราชวงศ์ถัง¹ (唐 *Táng*) ซึ่งบันทึกเรื่องเล่านิทานเกี่ยวกับพุทธศาสนาเอาไว้เรื่องหนึ่ง คือ “วิมลเกียรติคุณนิเทศสูตร” (*Vimalakirti-nirdesha sutra*) ของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เกี่ยวกับอุบาสกวิมล

¹ วรรณคดีลำนามบรรยายนี้มีชื่อว่า 《敦煌变文集》(《Dūnhuáng biànwén jí》) รวมบทวรรณคดีลำนามบรรยายแห่งเมืองตุนหวง) ซึ่งเขียนด้วยสำนวนปกณกะและร้อยกรอง โดยเนื้อหาเดิมเป็นนิทานหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับพุทธศาสนา ต่อมาได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวางโดยบันทึกเรื่องราวในส่วนประวัติศาสตร์ นิทานพื้นเมือง และคำเล่าลือต่างๆ เพิ่มเติม เป็นต้น
ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2558

เกียรติ (Vimalakirti) ผู้มีปัญญาแตกฉานในทางธรรม (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2516: 13) เมื่อครั้งอ้างว่าป่วย ได้บรรยายถึงลักษณะอาการป่วยของวิมลเกียรติไว้ว่า เมื่อครั้งมีกำลังก็เหมือนตั่งเสื่อ แต่มารวันนี้อร่างกายผ่ายผอมจนกระดูกผอมเล็กเท่าฟืน จึงเกิดเป็นสำนวนนี้ขึ้น

จากตัวอย่าง (2) จะเห็นได้ว่า “gǔ shòu กระดูกผอม” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) ตามด้วยตัวเชื่อม คือ “rú เหมือน ตั่ง” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “chái ไม้ฟืน” สำนวนนี้นำภาพพจน์ของกระดูกที่ผอม เรียวเล็ก มาเปรียบกับไม้ฟืนที่มีลักษณะผอม เรียวเล็กเหมือนกัน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและรู้สึกได้ถึงลักษณะที่ต้องการจะสื่อไปในทางเดียวกันว่า ร่างกายซูบผอมลงจนเห็นรูปร่างของกระดูกได้ผิวน้ำ ผอมแห้งจนหนังติดกระดูก แขนหรือขาผอมมากจนมีขนาดพอๆ กับไม้ฟืน ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างรูปแบบการอุปมา zhíyù ได้ครบถ้วนเช่นกัน

สำนวน “gǔ shòu rú chái” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทยคือ “ผอมเป็นกึ่งแห้ง” หรือ “ผอมราวกับไม้เสียบผิ” ซึ่งทั้งสองสำนวนหมายถึง ผอมมาก

“ผอมเป็นกึ่งแห้ง” หมายถึง ผอมมาก จนนำภาพพจน์ของกึ่งที่นำไปตากจนเล็กและแห้งแล้ว มาเปรียบให้เห็นภาพ สำนวนนี้ใช้ลักษณะความเปรียบแบบอุปลักษณ์หรือเปรียบ “เป็น” ซึ่งจักได้กล่าวในรูปแบบที่ 2 ต่อไป

“ผอมราวกับไม้เสียบผิ” หรือ “ผอมเหมือนไม้เสียบผิ” หมายถึง ผอมมาก ผอมแห้งจนหนังติดกระดูก โดยนำภาพพจน์ของไม้ที่ใช้ในพิธีฉาบฉงของคนต่างจังหวัด ที่นิยมเผาศพกันกลางแจ้ง และนำไม้ลำตรง ผอม แล่น มาใช้เปรียบกับศพเพื่อช่วยในการเผาศพมาเปรียบให้เห็นภาพนั่นเอง สำนวนนี้ใช้ลักษณะความเปรียบอุปมา “เหมือน” แบบ zhíyù ของจีน

(3) 守口如瓶 shǒu kǒu rú píng ป้อมกัน (ฝา) ปาก เหมือน ขวด หมายถึง ปิดปากเงียบ ที่มา สำนวนนี้มาจาก วลีอักษร 4 ตัวดังกล่าว คือ shǒu kǒu rú píng ที่ปรากฏอยู่ใน

บทหนึ่งของหนังสือรวมบทประพันธ์ของพระนักบวช¹ สมัยราชวงศ์ถังที่ชื่อว่า 《法苑珠林》 (《Fǎyuàn zhūlín》 ป่าไข่มุกในแดนแห่งธรรมะ) ซึ่งนับได้ว่าเป็นสารานุกรมทางพุทธศาสนาเล่มหนึ่งของจีน (Chén Guān shèng and Lǐ Péizhū, 2005: 97) โดยเนื้อหาต้องการจะกล่าวถึงว่า จะต้องระมัดระวัง ละเอียตรอบคอบในการพูด ต้องพูดอย่างมีสติ ให้เหมือนกับสิ่งของที่ไม่ไหลออกจากปากพูดอย่างง่ายดาย

จากตัวอย่าง (3) จะเห็นได้ว่า “shǒu kǒu ป้องกัน (เฝ้า) ปาก” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) ตามด้วยตัวเชื่อม คือ “rú เหมือน ดัง” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “píng ขวด” ส่วนวนี่นำลักษณะของการปิดปากสนิท ไม่พูด มาเปรียบกับปากขวดที่ถูกปิดสนิทเหมือนกัน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพว่า ปากที่ปิดสนิทหรือไม่พูดนั้น เหมือนกับปากขวดที่ถูกปิดด้วยจุกไม้ (เหมือนขวดเหล้าจีนหรือขวดยาสมัยก่อนที่มีจุกไม้ปิดปากขวดอยู่) ให้ความรู้สึกเหมือนว่าปากก็เหมือนโดนจุกไม้ปิดอยู่ ทำให้พูดไม่ได้ จึงปิดปากเงียบ ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างรูปแบบการอุปมา zhíyù เช่นกัน

สำนวน “shǒu kǒu rú píng” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทย คือ “ปิดปาก”

“ปิดปาก” เป็นสำนวนหมายถึง ไม่พูด หรือ ไม่ให้พูด ความเปรียบในสำนวนไทยนี้ มีลักษณะความเปรียบแบบ “แทนที่” คือ ทั้งสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) และตัวเชื่อมไม่ปรากฏอยู่ในโครงสร้าง แต่จะใช้สิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) แทนที่สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) เลย โดยสิ่งที่ถูกเปรียบมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก หรือหลักการเหตุผลต่างๆ ก็ได้

(4) 冷若冰霜 lěng ruò bīng shuāng หนาว (เย็น) เหมือน น้ำแข็ง น้ำค้าง หมายถึง ลักษณะท่าทางขรึม น่าเกรงขาม นิ่งเฉย ทำให้คนไม่กล้าเข้าใกล้สนิทสนม ยากที่จะเข้าถึงได้โดยง่าย ที่มา สำนวนนี้มาจาก บทประพันธ์ทางพุทธศาสนาของนิกายฉานจง (禪宗 Chánzōng บาลีเรียกว่า “ฉาน” สันสกฤตเรียกว่า “ธยาน” และภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า “เซน” หมายถึง นิกายที่ปฏิบัติทางวิปัสสนา) เล่มหนึ่งในสมัยราชวงศ์หยวนที่กล่าวถึงลักษณะของ

¹ นิกายมหายานนิยมเรียกผู้ปฏิบัติธรรมว่า “นักบวช” เนื่องจากผู้ออกบวชไม่ต้องมีพิธีกรรมการบวชและการปฏิบัติตนตามภาวะของสงฆ์เหมือนนิกายเถรวาท

พระนักบวชผู้มีชื่อเสียงของนิกายฉานจงในสมัยนั้นว่า เยือกเย็นเหมือนน้ำค้างแข็ง ดังนั้น จึงทำให้เกิดสำนวนนี้ขึ้นมา

จากตัวอย่าง (4) จะเห็นได้ว่า “lěng หวนว (เย็น)” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) ตามด้วยตัวเชื่อม คือ “ruò เหมือน ดุจดัง” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “bīng shuāng น้ำค้างแข็ง” สำนวนนี้นำภาพพจน์ของความหนาวเย็นมาเปรียบกัน ทำให้เห็นภาพและรู้สึกถึงความเย็นเยือกของน้ำค้างที่เย็นมากจนทำให้น้ำค้างกลายเป็นน้ำค้างแข็งได้ ตัวอย่างนี้ใช้โครงสร้างรูปแบบการอุปมา zhíyù เช่นกัน

สำนวน “lěng ruò bīng shuāng” นี้ มีความหมายใกล้เคียงกับสำนวนไทย คือ “ไว้ตัว” หรือ “น้ำนิ่งไหลลึก”

“ไว้ตัว” เป็นสำนวนมีความหมายสองทาง ทางหนึ่งหมายความว่า เยื่อหุ้มจ้องมอง ไม่สู้สิ่งกับใคร ฯลฯ และอีกทางหนึ่งหมายความว่า วางตัวให้เหมาะสม ไม่เหลวและหละหล่อนจ้านรักษาท่วงทีกิริยา ฯลฯ แต่เท่าที่พูดกันมักหมายถึงความหมายในทางแรก เปรียบเหมือนยกตัวเองขึ้นไว้ในที่สูงกว่าคนอื่น สำนวนนี้ใช้ลักษณะการอุปมาแบบ “แทนที่” โดยละทิ้งสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) และตัวเชื่อมไว้เช่นกัน

“น้ำนิ่งไหลลึก” เป็นสำนวนมีความหมายว่า คนที่หึงๆ ไม่ค่อยพูดจา มักจะมีความคิดลึกซึ้ง เปรียบได้กับน้ำที่ดูผิวข้างบนนิ่ง แต่ลึกลงไปข้างใต้นั้น ไหลไม่นิ่งเหมือนผิวข้างบน สำนวนนี้พออนุโลมไว้ในความหมายที่ว่า นิ่งเฉย ขริม ทำให้ไม่กล้าเข้าใกล้สนิทสนม สำนวนนี้ก็ใช้ลักษณะการอุปมาแบบ “แทนที่” ในเรื่องเกี่ยวกับหลักการ ธรรมชาติ ความรู้สึกเช่นเดียวกัน

2) 隐喻 (yǐnyù) หรือ 暗喻 (ànyù) คือ รูปแบบความเปรียบที่บอกความสัมพันธ์กันของสองสิ่ง สิ่งที่ถูกเปรียบและสิ่งที่นำมาเปรียบต้องปรากฏอยู่ในโครงสร้าง โดยที่ความสัมพันธ์ของทั้งสองส่วนนั้นจะต้องสัมพันธ์กัน เท่ากัน เหมือนกัน หรือเป็นประเภทเดียวกัน (Yáng Hónggrú, 1993: 178) โดยมีตัวเชื่อมที่ใช้กันมาก ได้แก่ 是 (shì คือ เป็น)

作 (zuò ถือว่า) 成 (chéng กลายเป็น) 为 (wéi เป็น) 等于 (děngyú เท่ากับ) 当作 (dāngzuò ถือเป็น) เป็นต้น ซึ่งใช้เชื่อมระหว่างสองส่วนนั้น และเราสามารถละตัวเชื่อมเหล่านี้ได้ด้วย หากพิจารณาจากรูปศัพท์แล้ว คำว่า yīn แปลว่า หลบซ่อน แฝง และ yù แปลว่า เปรียบเทียบ (ส่วน àn แปลว่า ลับ มีด) เมื่อรวมแล้วหมายถึงว่า “ความเปรียบที่แฝงซ่อนอยู่” ดังนั้น ความแตกต่างของรูปแบบนี้กับรูปแบบการอุปมา zhíyù คือ บางครั้งตัวเชื่อมก็ไม่ปรากฏในความเปรียบแบบนี้ได้ รูปแบบ yīnyù นี้ ตรงกับความหมายและโครงสร้างของ ภาพพจน์ในภาษาไทย คือ อุปลักษณ์ หรือ Metaphor ในภาษาอังกฤษ¹ รูปแบบของ yīnyù ที่มีตัวเชื่อมจะเหมือนกับรูปแบบของ zhíyù ซึ่งสามารถเรียงเป็นโครงสร้างได้ ดังนี้

สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) + ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ + สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา)

ตัวอย่างเช่น

(1) 认贼为子 rèn zéi wéi zǐ ถือเอา (ยอมรับ) โจร เป็น ลูก หมายถึง การคิดว่า เข้าใจว่าสิ่งลวงตาว่างเปล่า นั้นมีอยู่จริง หรือเป็นความจริง เข้าใจผิดคิดว่าสิ่งลวงตานั้นมีอยู่จริง ที่มา สำนวนนี้เป็นคำทางพุทธศาสนา มาจากตอนหนึ่งในคัมภีร์สุรารามสูตร

¹ การแบ่งรูปแบบของอุปมา (Simile) และอุปลักษณ์ (Metaphor) ในส่วนของกลวิธีทางวาทศาสตร์จีน ว่ารูปแบบใดจะเทียบได้กับ Simile หรือ Metaphor ในบทความนี้นั้น ยึดตามการให้ความหมายของวาทศาสตร์จีน โดยเทียบกับความหมายและลักษณะของ โครงสร้าง และวิธีใช้ของภาษาไทย เพื่อให้เข้าใจรูปแบบของการอุปมาอุปไมยในวาทศาสตร์จีนได้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ ความหมายของ Simile และ Metaphor ในภาษาอังกฤษนั้น มีผู้นิยามไว้ต่างไปว่า Simile นั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของ Metaphor ที่นิยมใช้กันมาก แต่ในบางครั้ง Simile ก็ถูกจัดให้เป็นภาพพจน์อีกแบบหนึ่ง (Figure of Speech) ที่ต่างจาก Metaphor ซึ่งในความเป็นจริงนั้น Simile ถู้อาว่าเป็นประเภทหนึ่งของ Metaphor ต่างกันที่คำระบุความเปรียบที่ใช้เท่านั้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่ Simile มักมีคำว่า as หรือ like เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่า Simile นั้น เป็นรูปแบบดั้งเดิมของ Metaphor (David Punter, 2007: 3-4) ส่วน Metaphor นั้น นอกจากจะมีโครงสร้างทางภาษาล้ำยกับ Simile แล้ว Metaphor ยังมีลักษณะเด่นที่แตกต่างออกไป คือ Metaphor เป็น “กระบวนการทางความคิดของมนุษย์ (human thought processes) ที่รับรู้และเข้าใจในเรื่องหนึ่งโดยผ่านนิยาม ความคิดของอีกสิ่งหนึ่ง” โดยมีแนวคิดเชิงเปรียบเทียบ (Metaphorical concept) ที่ปรากฏอยู่ในภาษาที่ใช้ ตัวอย่างเช่น “การโต้แย้ง คือ สงคราม (Argument is war.)” จากตัวอย่างนี้ เราสามารถเห็นภาพของ “การโต้แย้ง” จากการเปรียบกับ “สงคราม” ได้ เพราะการกระทำที่เกิดจาก “การโต้แย้ง” กันก็ไม่ได้ต่างจาก “สงคราม” ที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อให้เห็น โดยนำนิยามของสงครามที่ทุกคนรับรู้กัน มาเปรียบเพื่อให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ดังนั้น หัวใจของ Metaphor ก็คือ การเข้าใจสิ่งหนึ่งโดยผ่านนิยามของอีกสิ่งหนึ่งนั่นเอง (George Lakoff and Mark Johnson, 2003: 4-6)

(Shurangama sutra) ที่อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร โดยที่พระพุทธเจ้าอธิบายถึงสาเหตุที่พระอานนท์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก เป็นเพราะยังยึดมั่นถือมั่นในสิ่งลงตาว่ายังมีอยู่จริง จึงทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นได้ สำนวนนี้จึงเกิดมาจากคำที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์นี้นั่นเอง

จากตัวอย่าง (1) จะเห็นได้ว่า “zéi โจร” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อม คือ “wéi เป็น” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “zǐ ลูก” สำนวนนี้บอกความสัมพันธ์กันของสองสิ่ง กล่าวถึงลักษณะของบุคคลสองประเภทโดยนำมาเปรียบกันให้เห็นความต่างที่ชัดเจน เห็นภาพและเข้าใจความหมายแฝงที่ซ่อนอยู่ได้โดยง่าย ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างการเปรียบเทียบ yǐnyù ที่มีตัวเชื่อมปรากฏอยู่ในโครงสร้าง

สำนวน “rèn zéi wéi zǐ” นี้ มีความหมายใกล้เคียงกับสำนวนไทย คือ “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว”

“เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” เป็นสำนวนหมายถึง เห็นสิ่งที่ไม่ดีเป็นดี เห็นผิดเป็นชอบ เห็นทางที่ผิดว่าเป็นถูก สำนวนนี้มาจาก “เอกนิบาตชาดก” เรื่อง “มิตตวินทุชาดก” มิตตวินทุต้องทนทุกข์เวทนาในนรก โดยที่เห็นกงจักรบนศีรษะของผู้อื่นเป็นดอกบัวสวยงาม จึงขอมาสวมใส่ศีรษะตน ด้วยเหตุนี้มิตตวินทุจึงมีกงจักรพาดอยู่บนศีรษะให้ทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลาจากชาดกเรื่องนี้ จึงทำให้เกิดสำนวนนี้ขึ้น สำนวนนี้ใช้ลักษณะความเปรียบ “เป็น” แบบ yǐnyù เช่นเดียวกับสำนวนจีน

(2) 炊沙成饭 chuī shā chéng fàn หุง เม็ดทราย กลายเป็น ข้าว หมายถึง เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ เสียแรงเปล่า ไม่สามารถบรรลุผลหรือเป้าหมายที่ตั้งใจเอาไว้ได้ ที่มา สำนวนนี้มาจากตอนหนึ่งในคัมภีร์ศุราวงมสูตร (Shurangama sutra) ที่อธิบายเรื่องศีลพื้นฐานที่พระนักบวชและฆราวาสต้องรักษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศีลในเรื่อง จดเว้นจากการประพฤติดิฉินกาม หากไม่ปฏิบัติตามที่เหมือนกับการนำเม็ดทรายมาหุงให้กลายเป็นข้าว ไม่

ว่าจะหุนหันเห่าใด ก็ยังเป็นเม็ดทรายอยู่ดี ไม่มีวันเปลี่ยนเป็นข้าวได้ ส่วนนี้จึงเกิดมาจากการอธิบายเรื่องศีลนี้

จากตัวอย่าง (2) จะเห็นได้ว่า “shā เม็ดทราย” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อมคือ “chéng กลายเป็น” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “fàn ข้าว” ส่วนนี้บอกความสัมพันธ์กันของสองสิ่ง กล่าวถึงของสองสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ เป็นเม็ดเล็กๆ เหมือนกัน เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจความหมายแฝงที่ต้องการสื่อได้โดยง่าย ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างการเปรียบเทียบ yinyù ที่มีตัวเชื่อมปรากฏอยู่ในโครงสร้างเช่นกัน

สำนวน “chuī shā chéng fàn” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทยคือ “เสียแรง” และมีความหมายใกล้เคียงกับสำนวน “ตำนน้ำพริกละลายแม่น้ำ”

“เสียแรง” เป็นสำนวนหมายถึง เสียเปล่า ไม่ได้ผล บางทีใช้ในรูปปฏิเสธว่า ไม่เสียแรง เช่น ไม่เสียแรงที่ได้เลี้ยงดูมา เป็นต้น ส่วนนี้ใช้ลักษณะการอุปมาแบบ “แทนที่” ในเรื่องเกี่ยวกับหลักการธรรมชาติ ความรู้สึกเช่นกัน

“ตำนน้ำพริกละลายแม่น้ำ” เป็นสำนวนหมายความว่า ทำอะไรต้องเสียทรัพย์ แล้วไม่ได้ประโยชน์คุ้มกับที่ต้องเสียไป และใช้ในอีกความหมายหนึ่งว่า ใช้จ่ายทรัพย์ในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ส่วนนี้มีที่มาจาก การตำนน้ำพริกในการทำอาหารนั้น น้ำที่จะใช้ละลายก็ต้องเป็นไปตามสัดส่วนของน้ำพริกจึงจะทำให้ได้รสชาติดี แต่ถ้าตำนน้ำพริกไปละลายในแม่น้ำก็เสียพริกเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์ แล้วน้ำพริกจำนวนเล็กน้อย ส่วนแม่น้ำนั้นกว้างใหญ่ เอาลงไปแล้วละลายก็กระจายหายไปหมด ไม่ได้ทำให้แม่น้ำเปลี่ยนสภาพใดๆ ไปเลย ส่วนนี้พออนุมานในความหมายเรื่องการเสียแรงเปล่า หรือเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ไม่สามารถทำให้เป็นผลสำเร็จได้ ส่วนนี้ใช้ลักษณะการอุปมาแบบ “แทนที่” ในเรื่องเกี่ยวกับหลักการธรรมชาติ ความรู้สึกเช่นเดียวกัน

(3) 点铁成金 diǎn tiě chéng jīn หยด (แต้ม) เหล็ก กลายเป็น ทอง หมายถึง การแก้ไขคำบางคำหรือประโยคบางประโยค ทำให้บทความหรือสำนวนภาษาดีขึ้น เกลาสำนวนที่ไม่ดีให้กลายเป็นสำนวนที่ดี ที่มา ส่วนนี้มาจาก คัมภีร์ที่บันทึกคำพูดและเรื่องราวที่ถ่ายทอด

ต่อกันมา ของนักบวชในนิกายฉานจง โดยกล่าวถึงประโยคที่นักบวชมักใช้กันซึ่งมีความหมายว่า การบรรลุธรรมนั้น ก็เหมือนกับ การใช้ยาพิเศษเพียงเม็ดเดียว ก็สามารถทำให้เหล็กกลายเป็นทองคำได้ฉับใด ประโยคทางธรรมที่อธิบายถึงหลักธรรมแห่งพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมเพียงประโยคเดียว ก็สามารถทำให้คนธรรมดากลายเป็นอริยบุคคลได้ฉับนั้น สำนวนนี้จึงเกิดจากคำพูดเหล่านี้ ภายหลังบานนำมาใช้เปรียบกับการขัดเกลาสำนวนภาษาให้ไพเราะงดงาม

จากตัวอย่าง (3) จะเห็นได้ว่า “tiě เหล็ก” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อม คือ “chéng กลายเป็น” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “jīn ทอง” สำนวนนี้บอกความสัมพันธ์กันของสองสิ่ง ที่มีลักษณะเป็นโลหะธาตุเหมือนกัน ต่างกันที่คุณสมบัติและคุณค่า ซึ่งทำให้เราเห็นภาพและเข้าใจความหมายแฝงที่ต้องการสื่อจากการเปรียบเทียบ คุณสมบัติและคุณค่าของทั้งสองสิ่งผ่านการอุปมาได้โดยง่าย ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างการเปรียบเทียบ yǐnyù ที่มีตัวเชื่อมปรากฏอยู่ในโครงสร้างเช่นเดียวกัน

สำนวน “diǎn tiě chéng jīn” นี้ หาความหมายที่ใกล้เคียงกับสำนวนไทยได้ยาก เนื่องจากสำนวนไทยไม่ค่อยมีสำนวนที่มีความหมายเกี่ยวกับ การเขียนหรือการใช้ภาษามากนัก ที่ใกล้เคียงกับความหมายภาษาจีนก็คือ “ชี้ช่อง” “ชี้แนะ” “เจ้าถ้อยหมอความ” เป็นต้น ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับ การชี้แนะให้แก้ไขให้ดีขึ้น หรือ เป็นผู้มิโหวารัดมาก ทำให้การใช้สำนวนภาษาดี ซึ่งสำนวนไทยทั้งสามนั้น ใช้ลักษณะการอุปมาแบบ “แทนที่” ในเรื่องเกี่ยวกับแนวคิด ความรู้สึกเช่นเดียวกัน

(4) 苦海无边，回头是岸 kǔ hǎi wú biān, huí tóu shì àn ทุกข์ ทะเล ไม่มีขอบเขต กลับ ศีรษะ คือ ฝั่ง (ทะเลแห่งทุกข์ไร้ที่สิ้นสุด หวนกลับก็จะขึ้นฝั่งได้) หมายถึง แม้ว่า จะมีข้อบกพร่องหรือมีความผิดอย่างมาก แต่ขอเพียงสำนึกผิดและแก้ตัวใหม่ ก็จะมีหนทางออก กลับเนื้อกลับตัวก็ย่อมมีทางออก ที่มา สำนวนนี้มาจากหลักคำสอนในพุทธศาสนาเรื่อง การบรรลุมรรคผล หนทางแห่งนิพพาน โดยมีการเผยแผ่หลักคำสอนที่ว่า สัตว์โลกทั้งหลายอยู่

ในห้วงแห่งทะเลทุกข์ มีเพียงทำตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงจะสามารถตัดกิเลสทั้งปวง หลุดพ้นจากสังสารวัฏ และสู่ฝั่งแห่งนิพพานได้ ส่วนวันนี้จึงเกิดขึ้นมาเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนดังกล่าว

จากตัวอย่าง (4) จะเห็นได้ว่า “huí tóu หวนกลับ” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อม คือ “shì คือ” และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “àn ฝั่ง” ส่วนวันนี้บอกความสัมพันธ์กันของสองสิ่ง คือ การหวนกลับ และ การขึ้นฝั่ง ซึ่งทั้งสองสิ่งทำให้เข้าใจความหมายแฝงที่ต้องการจะบอกว่า การหวนกลับ ก็เหมือนกับ การมีทางออกหรือทางรอดนั่นเอง ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างการเปรียบเทียบ yīnyù ที่มีตัวเชื่อมปรากฏอยู่ในโครงสร้างด้วย

ส่วน “kǔ hǎi wú biān, huí tóu shì àn” นี้มีความหมายตรงกับสำนวนไทย คือ “กลับเนื้อกลับตัว”

“กลับเนื้อกลับตัว” เป็นสำนวนหมายถึง เลิกทำความชั่ว เลิกประพฤติชั่ว หันมาทำความดี ส่วนนี้นำมาพิจารณาการพลิกกลับหรือกลับด้านมาเปรียบเทียบ พลิกจากด้านหนึ่งเป็นอีกด้านหนึ่ง ก็เหมือนการเปลี่ยนแปลงตัวเองนั่นเอง ส่วนวันนี้ใช้ลักษณะการอุปมาแบบ “แทนที่” ในเรื่องเกี่ยวกับหลักการ ธรรมชาติ ความรู้สึกเช่นกัน

(5) 河东狮吼 Hé Dōng shī hǒu คนที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำเหลือง (คือ) สิงโต คำราม หมายถึง ภรรยาที่แผดร้องเสียงดังหึงดุสามี ที่มา ส่วนวันนี้มีที่มาสองส่วน คือ ส่วนแรกเกี่ยวกับ “Hé Dōng” หรือ “คนที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำเหลือง” ในสมัยก่อนเป็นดินแดนที่อยู่ในมณฑลซานซี (山西 Shānxī) ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่ใช้นามสกุล “หลิว” กวีผู้มีชื่อในสมัยราชวงศ์ถังเคยพรรณนาไว้ว่า “สาวงามผู้อยู่อาศัยอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำเหลืองนั้นเป็นคนสกุลหลิว” ดังนั้น คำว่า “Hé Dōng” จึงเป็นคำเรียกแทนคนนามสกุลหลิวในบริเวณนั้น ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (宋 Sòng) มีเรื่องเล่าว่า มีอุบาสกผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาคนหนึ่ง ได้แต่งภรรยาจากสกุลหลิวมา แต่ภรรยาเป็นคนที่โมโหหึงรุนแรงมาก วันหนึ่งอุบาสกผู้นี้ได้จัดงานเลี้ยงเชิญแขกมาที่บ้าน จึงไม่มีเวลามาดูแลภรรยา

ภรรยาโมโหเป็นอย่างมาก ตะโกนด่าทอสามี และใช้ท่อนไม้ฟาดไปทั่วผนังห้อง อุบาสกเกรงกลัวภรรยามาก บรรดาแขกตกใจจนแยกย้ายกลับกันหมด เป็นที่รำลึกกันไปทั่วว่า ภรรยาของอุบาสกผู้นั้นเป็นสิงโตคำราม ส่วนที่สองนั้นเกี่ยวกับ “shī hǒu” มีปรากฏอยู่ในลลิตวิสตรสูตร (Lalitavistara sutra) หรือ คัมภีร์พุทธประวัติฝ่ายมหายาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของสิงโตแผดเสียงคำรามเอาไว้ว่า สิงโตแผดเสียงร้องคำราม ก็เหมือนดังพุทธานุภาพในการเผยแผ่ศาสนาไพศาลออกไปไม่สิ้นสุด ดังนั้น ทั้งสองส่วนจึงทำให้เกิดสำนวนนี้ขึ้นมา

จากตัวอย่าง (5) จะเห็นได้ว่า “Hé Dōng คนที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำเหลือง” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) และสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “shī hǒu สิงโตคำราม” แต่ได้ละตัวเชื่อมเอาไว้ โดยสำนวนนี้บอกความสัมพันธ์กันของสองสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ “คนที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำเหลือง” นั้น เป็นคนที่เอะอะเสียงดังตามเรื่องเล่าที่รับรู้กันมาแต่ก่อน มาเปรียบกับสิงโตที่เมื่อส่งเสียงร้องคำราม ก็จะต้องก้องไปทั่ว แม้ไม่ต้องใช้ตัวเชื่อม “เป็น” หรือ “คือ” ก็สามารถรับรู้และเข้าใจตรงกันว่าสองสิ่งดังกล่าวมีลักษณะอย่างเดียวกัน ตัวอย่างนี้จึงใช้โครงสร้างการเปรียบเทียบ yīnyuàn ที่ละตัวเชื่อมได้อย่างดี

สำนวน “Hé Dōng shī hǒu” นี้ มีความหมายใกล้เคียงกับสำนวนไทย คือ “เสือหลายห้าง ช้างหลายโรง” และ “แม่นั่งภาวนา”

“เสือหลายห้าง ช้างหลายโรง” เป็นสำนวนหมายถึง คนที่แสดงกิริยาเอะอะ ตึงตัง โครมคราม กิริยาลูกกลนไม่เรียบร้อย เป็นต้น สำนวนนี้อาจมาจากกลอนตำรารำโบราณ กล่าวถึงชื่อตำรา “ท่าเสือท่าลายห้าง ช้างท่าลายโรง” เอาไว้ คำว่า “ห้าง” ในสำนวนนี้ คือ ห้างที่ขัดไว้บนต้นไม้ใหญ่ ทำไว้เป็นที่สำหรับยิงเสือ สำนวนนี้นำภาพของความรุนแรงของการทำลายสิ่งต่างๆ ของเสือและช้าง มาเปรียบกับกิริยาทำทางที่มีลักษณะแบบเดียวกัน เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน

“แม่นั่งภาวนา” เป็นสำนวนหมายถึง ภรรยาที่บ่นว่าสามีตลอดทั้งวัน สำนวนนี้มาจากกลอนสุภาพจิตผู้หญิงแปดสาแหรก เพื่อไว้สอนใจผู้หญิง มักพูดเป็นกลอนว่า “แม่หญิงแม่หยง

แม้กระทั่งกันแล้ว...” ส่วนนี้นั้นจึงนำภาพพจน์เกี่ยวกับกริยาของผู้หญิงมาเปรียบ ส่วนทั้งสองนี้ก็ใช้ลักษณะการอุปมาแบบ “แทนที่” ในเรื่องเกี่ยวกับหลักการ ธรรมชาติ ความรู้สึกเช่นเดียวกัน

สำหรับรูปแบบอุปลักษณ์ *yǐnyù* นี้ ในมุมมองของทฤษฎีดั้งเดิมมองว่า รูปแบบนี้เป็นปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ของภาษารูปแบบหนึ่ง โดยมองในตัวโครงสร้างและการใช้คำที่นำมาเปรียบเทียบ และกระบวนการทางความคิดที่เราานิยามสิ่งต่างๆ โดยผ่านสิ่งพื้นฐานอื่นๆ ที่เรานึกถึงหรือเชื่อมโยงถึง (Xiè Zhījūn, 2007: 16) ในอีกด้านหนึ่ง มุมมองของทฤษฎีการรับรู้ (认知语言学 Rènzhī yǔ yánxué หรือ Cognitive Linguistics) มองว่า รูปแบบนี้เป็นการนำประสบการณ์หรือความเข้าใจความคิดของสิ่งหนึ่ง มาอธิบายความคิดของอีกสิ่งหนึ่ง โดยมองเป็นภาพที่สามารถนำสิ่งที่รู้จักอยู่แล้ว มาแทนที่ความคิดใหม่หรือสิ่งที่ไม่รู้จักนั้นได้ รวมถึงการนำสิ่งพื้นฐานที่มีอยู่รอบตัว สัตว์ สิ่งของ ประเพณี วัฒนธรรม มาอธิบายสิ่งใหม่เหล่านั้นด้วย ดังนั้น จึงถือได้ว่ารูปแบบนี้เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมแบบหนึ่งด้วย โดยที่วัฒนธรรมจะมีบทบาทสำคัญอยู่ในขั้นตอนการสร้างรูปแบบอุปลักษณ์ขึ้น อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมมีบทบาทเชื่อมโยงกับภาษานั้นเอง (Lǐ Míngqín, 2003: 49) อย่างไรก็ตาม การรับรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมในแต่ละชนชาติอาจแตกต่างกันไป แม้ว่าจะใช้ความเปรียบในสิ่งเดียวกัน แต่อาจเข้าใจและรับรู้ไม่เหมือนกันได้ (Wáng Sōnghè, 2005: 73)

3) 借喻 (jièyù) หรือ 借比 (jièbǐ) คือ รูปแบบความเปรียบแบบหนึ่งที่ทั้งสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) และตัวเชื่อมไม่ปรากฏอยู่ในโครงสร้าง แต่จะใช้สิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) แทนที่สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) เลย เป็นรูปแบบความสัมพันธ์แบบแทนที่ (Yáng Hónggrú, 1993: 180) อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบนี้เป็นรูปแบบความเปรียบขั้นสูงที่ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดของสิ่งที่ถูกเปรียบกับสิ่งที่นำมาเปรียบ ในภาษาใดภาษาหนึ่ง หากดูจากสิ่งที่นำมาเปรียบนั้น เราสามารถนึกถึงสิ่งที่ถูกเปรียบได้โดยไม่ต้องมีตัวเชื่อมระบุมความเปรียบใดๆ มาช่วยในโครงสร้างเลย ดังนั้นรูปแบบนี้จึงมีความสั้นกะทัดรัด แต่แฝงไว้

ด้วยความหมายลึกซึ้ง (Wáng Déchūn, 1987: 86–87) และหากพิจารณาจากรูปศัพท์แล้ว คำว่า jiè แปลว่า ยืมมาใช้ ใช้แทน และ yù แปลว่า เปรียบเทียบ (ส่วน bǐ แปลว่า เปรียบเทียบ) เมื่อรวมแล้วหมายถึง “ความเปรียบเทียบที่ใช้นั้น” ดังนั้น จุดเด่นของรูปแบบ jièyù นี้คือ มีเพียงสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ปรากฏอยู่เท่านั้น โดยส่วนมากสิ่งที่นำมาเปรียบ มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักปรัชญา ธรรมชาติ ความคิด ความรู้สึก หรือเหตุผลต่างๆ รูปแบบนี้ ตรงกับความหมายและโครงสร้างของภาพพจน์อุปลักษณ์แบบหนึ่งในภาษาไทยเช่นกัน กล่าวคือ เป็นความเปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากล่าวทันที หรือทำให้นามธรรมกลายเป็นรูปธรรมได้ โดยที่ไม่ต้องมีคำเชื่อมโยงหรือตัวเชื่อมใดๆ ตัวอย่างเช่น “บ้างจะไปสู่ก้อนเมฆ บ้างอยากสู่ตะวัน” ซึ่ง “ก้อนเมฆ” หมายถึง ความไม่ยั่งยืนหรือมีดมน และ “ตะวัน” หมายถึง ความยั่งยืนหรือแสงสว่าง ดังนั้น “ก้อนเมฆ” และ “ตะวัน” จึงเป็นการนำมาเปรียบแบบกล่าวทันที และทำให้ความหมายเชิงนามธรรมสัมผัสได้ในเชิงรูปธรรม ถือเป็นอุปลักษณ์แบบหนึ่ง (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2524: 202–203) ทั้งนี้ เราสามารถเห็นรูปแบบ jièyù นี้ได้ จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

(1) 象牙之塔 xiàng yá zhī tǎ ช้าง งา ที่เป็น (อันเป็น) เจดีย์ (เจดีย์ที่เป็นงาช้าง หรือ เจดีย์งาช้าง) หมายถึง สิ่งก่อสร้างใหญ่โตที่สร้างขึ้นมาจากงาช้าง เปรียบว่า เหนือสภาพของความเป็นจริง หรือสภาพแห่งความสุขที่หลุดออกจากความเป็นจริง ที่มา พุทธศาสนาในอินเดียสมัยโบราณ มีความนิยมใน การสร้างเจดีย์ทางศาสนา อิทธิพลในการสร้างเจดีย์นี้ได้เข้ามาพร้อมพุทธศาสนาสู่ประเทศจีน และนิยมสร้างเจดีย์ให้มีความสูงยิ่งขึ้นในแต่ละยุคสมัย เนื่องจากความสูงที่เพิ่มมากขึ้นของเจดีย์ในประเทศจีน ทำให้คำว่า “เจดีย์” ในภาษาจีนแผลงความหมายไปใช้เรียกสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะสูงใหญ่แบบเจดีย์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ ส่วนนี้เดิมทีมาจากสำนวน “Ivory Tower” ซึ่งปรากฏอยู่ในบทกวีของ Charles-Augustin Saint-Beuve ชาวฝรั่งเศสในสมัยศตวรรษที่ 19 และปรากฏอยู่ในงานเขียนภาษาอังกฤษใน

สมัยต่อมา เมื่อมีการแปลเป็นภาษาจีน จึงนำคำว่า “เจดีย์” มาแทนคำว่า “Tower” ซึ่งแปลว่า “หอคอย” เนื่องจากหอคอยมีลักษณะสูงใหญ่เช่นเดียวกับเจดีย์นั่นเอง

จากตัวอย่าง (1) จะเห็นได้ว่า “xiàng yá zhī tǎ เจดีย์งาช้าง” คือ สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา) ใช้อุปมาแทนที่ความหมายว่า “สถานที่ที่หลุดออกจากความเป็นจริง” หรือ “โลกแห่งความเพ้อฝัน” โดยที่ไม่ต้องมีคำว่า “สถานที่” “สภาพ” หรือ “โลก” กล่าวอยู่ในสำนวน และไม่ต้องมีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบในโครงสร้าง แต่เราสามารถรับรู้และเข้าใจได้ถึงสภาพหรือสิ่งที่ต้องการสื่อว่า “เจดีย์ที่ทำด้วยงาช้าง” นั้น เป็นสิ่งที่ไม่มีจริง เพราะงาช้างเป็นสิ่งที่มีความ มีราคา เป็นของหายาก จึงเป็นไปได้ยากที่จะนำมาสร้างเป็นเจดีย์หรือหอคอย ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง ด้วยเหตุนี้ “xiàng yá zhī tǎ” จึงทำหน้าที่ของ jièyù แทนที่คำว่า “สถานที่เหนือจริง” “สภาพที่หลุดจากความจริง” หรือ “โลกแห่งความเพ้อฝัน” ได้อย่างเห็นภาพจนชัดเจน

สำนวน “xiàng yá zhī tǎ” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทย คือ “หอคอยงาช้าง”

“หอคอยงาช้าง” เป็นสำนวนหมายถึง มีสถานะสูงเกินกว่าที่จะสัมผัสสภาพที่แท้จริงได้ มักใช้เมื่อพูดถึงคนที่ไม่สนใจสภาพปัญหาทั่วไป ไม่รับรู้หรือไม่ได้นึกถึงสภาพที่แท้จริงของสังคม สำนวนนี้เป็นสำนวนที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Ivory Tower” ซึ่งมีความหมายเดียวกัน สำนวนนี้มีภาพพจน์การเปรียบเช่นเดียวกับสำนวนจีน ดังนั้น จึงเป็นการเปรียบ “แทนที่” แบบ jièyù เช่นเดียวกัน

(2) 大肚子弥勒佛 dà dù zi mí lè fó ใหญ่ ท้อง พระศรีอริยเมตไตรย¹ (พระศรีอริยเมตไตรยพุทฺธใหญ่) หมายถึง คนที่มีรูปร่างอ้วนลงพุง พุงพลุ้ย พุงโต และยังใช้เปรียบคนที่

¹ 弥勒佛 Mí lè fó (ภาษาสันสกฤตเขียนว่า Maitreya) คือ พระศรีอริยเมตไตรย หรือ พระเมตไตรย เป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต การที่ชาวจีนเข้าใจว่าท่านมีลักษณะอ้วนพุงโตนั้น มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยยุค 5 ราชนวงศ์ (五代 Wūdài) มีพระรูปหนึ่งชื่อ ซีฉือ (契此 Qìcǐ) หรือเรียกกันว่า พระผู้สละพายุลงยาม พระซีฉือมีรูปร่างอ้วนพุงโต แต่งกายไม่รัดกุมเรียบร้อย และมักมีเด็กๆ ติดตามไปด้วยอยู่เสมอ เพราะท่านมีเมตตาแจกของจากถุงย่ามอยู่เรื่อยๆ ก่อนที่ท่านจะมรณภาพ ได้กล่าวปริศนาธรรมเอาไว้ ทำให้เชื่อกันว่าเป็นการมาโปรดสัตว์ของพระเมตไตรยในรูปลักษณะของพระซีฉือ ทางมหายานถือว่าพระเมตไตรยเป็น 1 ใน 8 พระโพธิสัตว์องค์สำคัญ เรียกว่า พระโพธิสัตว์เมตไตรย (弥勒菩萨 Mí lè púsà) ซึ่งจะอุบัติเป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต (Chén Guānshèng and Lǐ pǐ 2008) ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2558

กินจุหรือเจริญอาหารมาก ที่มา ส่วนนี้นี้มาจากเรื่องเล่าในสมัยยุค 5 ราชวงศ์ 10 แคว้น (五代十国 Wǔdài shíguó) ที่กล่าวกันว่า ในสมัยราชวงศ์เหลียงยุคหลัง (后梁 Hòu Liáng) ได้มีพระอริยบุคคลเกิดขึ้นนามว่า พระชีฉื่อ (契此 Qìcǐ) ผู้ซึ่งมีรูปร่างอ้วน พุงโต สะพายถุงย่ามมาบิณฑบาตอยู่เสมอ เล่ากันว่า พระชีฉื่อมีความสามารถในการทำนายทายทัก ดวงชะตา ฝนฟ้าอากาศต่างๆ ได้ถูกต้องแม่นยำมาก ในยามก่อนที่ท่านจะมรณภาพ ได้กล่าวบทปริศนาธรรมซึ่งมีคำว่า “Míle” (เมตไตรย) อยู่ในบทนั้นด้วย ดังนั้น จึงคิดกันว่า ท่านต้องเป็นพระเมตไตรยลงมาโปรดสัตว์โลกเป็นแน่ ด้วยเหตุนี้ หลังจากพระชีฉื่อมรณภาพแล้ว รูปสักการะของพระศรีอริยเมตไตรย หรือ พระเมตไตรยในปัจจุบัน จึงมาจากรูปลักษณะของพระชีฉื่อนั่นเอง และทำให้เกิดชื่อที่เรียกเล่นกันว่า “พระเมตไตรยพุงใหญ่”

จากตัวอย่าง (2) จะเห็นได้ว่า “dà dù zi Mí là fú พระศรีอริยเมตไตรยพุงใหญ่” คือสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ใช้อุปมาแทนที่ความหมายว่า “คนที่อ้วนลงพุง” หรือ “คนที่กินจุมาก” โดยไม่ต้องมีคำว่า “คนอ้วนลงพุง” หรือ “คนกินจุ” กล่าวอยู่ในสำนวน และไม่ต้องมีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบในโครงสร้าง แต่เราสามารถเห็นภาพพจน์และเข้าใจความหมายที่ต้องการสื่อถึงคนที่มีรูปร่างอ้วนลงพุงหรือพุงโตมาก หรือหมายถึงคนที่กินจุมากจนท้องใหญ่โตขึ้นมาได้ทันที ดังนั้น “dà dù zi Mí là fú” จึงทำหน้าที่ของ jièyù แทนที่คำว่า “คนอ้วนลงพุง” หรือ “คนกินจุ” ได้อย่างดีและชัดเจน

สำนวน “dà dù zi Mí là fú” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทยคือ “ท้องยั้งพุงกระสอบ”

Péizhū, 2005: 207) ดังนั้น รูปสักการะของพระเมตไตรยจึงมีลักษณะตามรูปลักษณะของพระชีฉื่อ ในภายหลังมีผู้เข้าใจผิดคิดว่า Míle fú หรือ พระเมตไตรยนั้น คือ พระสังฆกระฉาย (หรือ พระกัจจาย์ หรือ พระมหา กัจจายนะเถระ) ผู้เป็นพระอรหันต์สาวกของพระพุทธเจ้า ท่านมีรูปลักษณะงดงามดุคล้ายพระพุทธองค์ จึงทำให้เกิดการเข้าใจผิดอยู่ตลอด ท่านจึงได้อธิษฐานจิตให้ร่างกายเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะไป กลายเป็นไม่สูงสง่า อ้วน พุงโต ดังจะเห็นได้จากรูปสักการะของท่านในปัจจุบัน ซึ่งรูปสักการะของพระเมตไตรยและพระสังฆกระฉายนั้น จะต่างกันตรงศิลปกรรมในการสร้าง เช่น การทรมจีวร ใบหน้า หรือ มีเด็กๆ รายรอบ เป็นต้น

“ห้องย้งฟงกระสอบ” เป็นสำนวนหมายความว่า ห้องใหญ่หรือฟงใหญ่ หรือหมายถึง กินข้าวจืด คือห้องย้งเปรียบเหมือนย้งที่ใส่ข้าว ฟงกระสอบก็เหมือนกระสอบที่ใส่ข้าวสาร ให้ภาพพจน์ว่าห้องและฟงมีลักษณะใหญ่โตมาก สำนวนนี้ก็มีลักษณะความเปรียบ “แทนที่” แบบ jìèyù เช่นเดียวกับสำนวนจีน

นอกจากนี้ยังมีสำนวนใหม่อื่นๆ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น “ฟงกาง” หมายถึง “กินจุมาก” หรือ “อ้วนเป็นตุ่ม” “อ้วนเป็นหมูตอน” “อ้วนเหมือนหมู” หมายถึง มีรูปร่างอ้วน เจ้าเนื้อ มีเนื้อมาก เป็นต้น

(3) 人间地狱 rén jiān dì yù มนุษย์ ท่ามกลาง (โลก มนุษย์) นรก (นรกในโลก มนุษย์) หมายถึง สถานที่ที่เลวร้ายที่สุด หรือ สังคมที่มีตมณที่สุด เหมือนมีนรกอยู่ใน โลก มนุษย์ ที่มา หลังจากที่ถูกศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในประเทศจีนแล้ว ผู้ปกครองในยุคแคว้นแคว้นต่างๆ ของจีนต้องการให้ประชาชนอยู่ในอำนาจ เกรงกลัว ไม่ต่อต้าน จึงได้เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความน่ากลัวของนรกภูมิ เพื่อควบคุมความคิดของประชาชนทั้งหลาย ผู้ปกครองที่โหดร้ายบางคนนำเรื่องราวที่บรรยายถึงสภาพของนรกภูมิขึ้นต่างๆ มาสร้างเป็น คุกใต้ดินไว้ขังหรือทรมานนักโทษ ดังมีบันทึกอยู่ว่า ในสมัยยุค 5 ราชวงศ์ ดำหนักฤดูร้อนหรือสถานที่แปรพระราชฐานบางแห่ง มีการสร้างห้องที่มีเครื่องทรมานซึ่งตามความเชื่อของพุทธ ศาสนา มีไว้ใช้ลงโทษผู้ที่กระทำความบาปกรรมต่างๆ เช่น กระทะทองแดง เตียงเหล็ก เป็นต้น เรียกกันว่า “นรกมีชีวิต” “นรกบนดิน” หรือ “นรกในโลกมนุษย์”

จากตัวอย่างที่ (3) จะเห็นได้ว่า “rén jiān dì yù นรกในโลกมนุษย์” คือสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ใช้อุปมาแทนที่ความหมายว่า “สถานที่ที่เลวร้ายทำให้เกิดความทุกข์ทรมานต่างๆ” โดยไม่ต้องมีคำว่า “สถานที่” กล่าวอยู่ในสำนวน และไม่ต้องมีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบในโครงสร้างด้วย แต่สามารถทำให้เห็นภาพพจน์และเข้าใจความหมาย รวมทั้งความรู้สึกถึงความน่ากลัวของคำว่า “นรก” ที่ต้องการจะสื่อในสำนวนอีกด้วย การนำเรื่องเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึกมาเปรียบ เป็นจุดเด่นที่สำคัญอย่างหนึ่งของรูปแบบ jìèyù

สำนวน “rén jiān dì yù” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทยคือ “ตกนรกทั้งเป็น”

“ตกรรทังเป็น” เป็นสำนวนหมายความว่า ลำบากแสนสาหัส ได้รับความลำบากยากเย็น หรือความโหดร้ายทารุณ เหมือนเช่นอยู่ในนรก เช่น คนที่ได้รับโทษทัณฑ์ในเรือนจำ เป็นต้น สำนวนนี้นำภาพความน่ากลัวของการลงโทษในนรกมาเปรียบ เหมือนกับว่า ได้รับโทษในนรกในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ สำนวนนี้มีลักษณะการเปรียบ “แทนที่” ในเรื่องความคิดความรู้สึก เช่นเดียวกับสำนวนจีน

(4) 空中楼阁 kōng zhōng lóu gé อากาศ ใน หอ¹ (หอในอากาศ) หมายถึง แนวคิด ความคิด หรือแผนการที่เหนือความเป็นจริง หลุดออกจากโลกแห่งความจริง หรือจินตนาการที่ไม่สามารถเป็นจริงได้ ที่มา สำนวนนี้มาจากนิทานคติธรรมเรื่องหนึ่งในคัมภีร์ชื่อ 《百喻经》(《Bǎiyùjīng》 นิทานคติธรรมร้อยเรื่อง) (Sutra of 100 Parables) เป็นนิทานเปรียบเทียบเพื่อสั่งสอนศีลธรรม โดยสำนวนนี้ปรากฏอยู่ในนิทานเรื่องหนึ่งเล่าว่า มีเศรษฐีคนหนึ่งฝันเห็นหอสูง 3 ชั้นที่สวยงามมาก เขาชอบหอชั้นที่ 3 เป็นพิเศษ พอตื่นขึ้นมา ก็สั่งให้ช่างก่อสร้างหอ 3 ชั้นให้เห็นในฝันนั้น แต่กว่าช่างจะก่อสร้างได้ ก็ต้องก่ออิฐทำฐานต่างๆ ให้เรียบร้อยก่อน เศรษฐีเห็นแล้วก็รู้สึกไม่พอใจ อยากจะเห็นหอชั้นที่ 3 เร็วๆ จึงบอกกับช่างไปว่า อยากจะได้หอชั้นที่ 3 ที่สวยงามเหมือนกับที่เห็นในฝัน และไม่ต้องสร้าง 2 ชั้นล่างก็ได้ ให้สร้างชั้นที่ 3 ให้ลอยอยู่ในอากาศเลย ดังนั้น สำนวนนี้จึงเกิดจากการเปรียบในสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้จากเรื่องนี้นั่นเอง

จากตัวอย่างที่ (4) จะเห็นได้ว่า “kōng zhōng lóu gé หอในอากาศ” คือ สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา) ใช้อุปมาแทนที่ความหมายว่า “สิ่งเพ้อฝันที่เป็นไปไม่ได้” โดยไม่ต้องมีคำว่า “ความคิด” “สิ่งของ” หรือ “สถานที่” กล่าวอยู่ในสำนวน และไม่ต้องมีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบใน

¹ 楼阁 lóu gé แปลว่า ศาลา หรือ พลับพลา โดยที่ศาลาส่วนมากจะหมายถึง ศาลาในสวนหรือที่สร้างขึ้นในแหล่งที่มีทิวทัศน์สวยงาม มีรูปทรงสี่เหลี่ยมหรือหกเหลี่ยม บางครั้งอาจเป็นทรงแปดเหลี่ยม โดยทั่วไปจะเป็นสองชั้น รอบๆ จะเปิดเป็นหน้าต่างส่วนมากจะสร้างบนเนินสูงซึ่งสามารถที่จะมองชมวิวดูได้ไกล บางครั้งไทยก็เรียกว่า “เก๋งจีน” บางครั้งก็เรียกว่า “หอ” (เอียรชัย เอี่ยมวรเมธ, 2552: 341)

โครงสร้างด้วย เราสามารถเข้าใจและเห็นภาพพจน์ได้ว่า หอที่ลอยอยู่ในอากาศนั้น เป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ และไม่มีอยู่จริง การนำเรื่องหลักปรัชญา แนวคิด เหตุผลต่างๆ มาเปรียบให้ เห็นเป็นภาพพจน์นั้น ก็เป็นจุดเด่นที่สำคัญของรูปแบบ *jièyù* ด้วยเช่นกัน

สำนวน “*kōng zhōng lóu gé*” นี้ มีความหมายตรงกับสำนวนไทยคือ “สร้างวิมานในอากาศ”

“สร้างวิมานในอากาศ” เป็นสำนวนหมายความว่า ใฝ่ฝันถึงความมั่งมี คิดเพ้อฝันถึง ความร่ำรวย หรือสิ่งที่ตนอยากได้ อยากมี หรืออยากเป็น สำนวนนี้มาจากสำนวนฝรั่ง “*Build castles in the air*” แต่นำมาใช้กันจนเป็นที่เข้าใจกันทั่วแล้ว ส่วนสำนวนไทยเองที่มีความหมายคล้ายๆ กันเกี่ยวกับการคิดฝันถึงความมั่งคั่งร่ำรวยคือ “คิดสมบัติบ้า” “มั่งมีในใจ เล่นไปบนบก” เป็นต้น สำนวนนี้นำหลักปรัชญา แนวคิดมาเปรียบให้เห็นภาพพจน์เหมือนกับ สำนวนจีนเช่นกัน

จากกลวิธีทางวาทศาสตร์จีนทั้งสามแบบข้างต้นนั้น ทำให้เราสามารถสรุปข้อแตกต่าง และข้อควรระวังในการใช้ได้ดังนี้คือ รูปแบบ *zhíyù* ใช้เปรียบ “เหมือน” และปรากฏตัวเชื่อม อย่างชัดเจน รูปแบบ *yǐnyù* ใช้เปรียบ “เป็น” และสามารถละตัวเชื่อมได้ และรูปแบบ *jièyù* ใช้เปรียบ “แทน” และสิ่งที่ถูกเปรียบกับตัวเชื่อมจะไม่ปรากฏในประโยค

กลวิธีทางวาทศาสตร์เชิงอุปมาของสำนวนไทย

นอกจากกลวิธีทางวาทศาสตร์จีนข้างต้นแล้ว ในภาษาไทยเองนั้น ก็มีกลวิธีทางวาท ศาสตร์ในการเปรียบเทียบที่เรียกว่า ภาพพจน์ (Figures of Speech) เช่นกัน โดยภาพพจน์ มาจากการใช้คำหรือถ้อยคำอย่างมีศิลปะ เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนและลึกซึ้งขึ้นในใจของ ผู้อ่าน ทั้งนี้ ภาพพจน์ในภาษาไทยนั้นสามารถแบ่งออกได้หลายประเภทเช่นเดียวกับภาษาจีน ได้แก่ รูปแบบอุปมา (Simile) อุปลักษณ์ (Metaphor) อนุนามนัย (Synecdoche) อธินาม นัย (Metonymy) บุคลาธิษฐาน (Personification) อติพจน์ (Hyperbole) สัทพจน์ (Onomatopoeia) วิภาษ (Oxymoron) และอรรถวิภาษ (Paradox) เป็นต้น รูปแบบต่างๆ

เหล่านี้มีลักษณะเด่นและกลวิธีการนำไปใช้ที่แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งนี้จะกล่าวถึงและศึกษาเฉพาะรูปแบบที่มีการใช้ตรงกันหรือเหมือนกันกับภาษาจีนเท่านั้น โดยรูปแบบอุปมาและอุปลักษณ์เป็นรูปแบบที่มีการใช้มากที่สุดในภาษาจีน และในภาษาไทยเองนั้น ได้มีการศึกษาวิจัยแล้วพบว่า ในงานเขียนวรรณกรรมและการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันนั้น กลวิธีการสร้างภาพพจน์โดยการเปรียบเทียบแบบอุปมาและอุปลักษณ์ เป็นกลวิธีที่ใช้กันมากที่สุด และยังพบว่าสำนวนที่ใช้กลวิธีการเปรียบเทียบนี้มีอยู่ด้วยกันถึง 658 สำนวน (จิราภรณ์ ภัทธราภานุภทร, 2525: 109) ดังนั้น จึงสามารถจำแนกประเภทของกลวิธีทางวาทศาสตร์ในการเปรียบเทียบออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) รูปแบบความเปรียบอุปมา คือ รูปแบบที่เปรียบเทียบสิ่งที่มีลักษณะที่เหมือนกัน โดยมีตัวเชื่อมระหว่างสองสิ่งนั้น ได้แก่ เหมือน เหมือนกับ ดุจ ดัง ตั้ง ราว รวากับ เพียง ประหนึ่ง เป็นต้น โดยสามารถเรียงเป็นโครงสร้างได้ ดังนี้

สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) + ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ + สิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา)

ตัวอย่างเช่น

(1) วาจาเหมือนงาช้าง หมายถึง พูดแล้วไม่คืนคำ ไม่กลับคำพูด พูดอย่างไรอย่างนั้น ที่มา สำนวนนี้นำงาช้างมาเปรียบ เมื่อขาของช้างงอกออกมาแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะหดหายกลับเข้าไปอีกได้ เช่นเดียวกับคำพูดที่พูดไปแล้ว แก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ทำนองเดียวกับที่ว่า “กษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ”

จากตัวอย่างที่ (1) จะเห็นได้ว่า “วาจา” เป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) มีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบคือ “เหมือน” และ “งาช้าง” คือ สิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ในสำนวน โครงสร้างนี้ทุกส่วนต้องปรากฏอย่างชัดเจน เพื่อบอกความเปรียบอุปมาว่า พูดสิ่งใดออกไปแล้ว ต้องเป็นไปตามนั้น เปรียบเหมือนงาช้างที่งอกออกมาแล้ว ย่อมหดกลับเข้าไปไม่ได้อีก

(2) ยุ่งเหมือนยุ่งตักกัน หมายถึง ยุ่งเหยิงสับสนปนเป ที่มา สำนวนนี้นำยามาเปรียบ คือ เวลาตกเย็นพลบค่ำ ยุงจะบินเป็นกลุ่มยุ่งสับสนไปหมด หรืออีกลักษณะหนึ่งคือ ยุงสองตัว เกาะติดกันบินวนไปทั่ว เป็นยุ่งตักกันจริงๆ

จากตัวอย่างที่ (2) จะเห็นได้ว่า “ยุ่ง” เป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบคือ “เหมือน” และ “ยุ่งตักกัน” คือ สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา) ในสำนวน โครงสร้างของสำนวนนี้ปรากฏครบทุกส่วนเช่นกัน เพื่อบอกความเปรียบอุปมาว่า ลักษณะที่ยุ่งุ่นวายสับสนอยู่นั้น เหมือนลักษณะของฝูงยุงที่บินกันวนวายสับสนไปทั่ว

(3) อยู่เรือนเหมือนก้อนเส้า ฝ้าเรือนเหมือนแมวครา หมายถึง อยู่กับเหย้าเรือนไม่ไปไหน อยู่ติดบ้าน ไม่เที่ยวเตร่ไปไหน ที่มา สำนวนนี้นำ “ก้อนเส้า” มาเปรียบ “ก้อนเส้า” คือ หินบดยาในสมัยโบราณที่มีอยู่ประจำบ้านเรือน หรือ เตาไฟที่วางหินสามก้อนเป็นสามเส้าไว้สำหรับวางหม้อข้าว ก็เรียกว่าก้อนเส้าเช่นกัน ส่วน “แมวครา” คือ แมวตัวผู้ที่แก่แล้วมีครายาว สำนวนนี้เป็นคำของผู้ใหญ่ให้พรเด็กหรือให้พรคู่บ่าวสาวที่แต่งงานกัน ให้อยู่กับบ้าน ไม่เที่ยวเตร่ไปไหน

จากตัวอย่างที่ (3) จะเห็นได้ว่า “อยู่เรือน” กับ “ฝ้าเรือน” เป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบคือ “เหมือน” และ “ก้อนเส้า” กับ “แมวครา” คือ สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา) ในสำนวน ส่วนที่เป็นอุปมาและอุปมาของทั้งสองวรรค มีความหมายเหมือนกัน เพื่อบอกความเปรียบว่า การอยู่เหย้าฝ้าเรือนนั้น เปรียบเหมือนก้อนเส้าที่มีอยู่ประจำบ้าน และแมวคราที่แก่แล้ว ย่อมไม่อยากจะออกจากบ้านไปไหนแล้ว

2) รูปแบบความเปรียบอุปลักษณ์ คือรูปแบบที่เปรียบโดยนำลักษณะที่เป็นจุดเด่น หรือ เป็นลักษณะพิเศษของสิ่งที่ถูกเปรียบมาเปรียบแทนที่ โดยอาจมีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบคือ “เป็น” หรืออาจไม่ต้องมีตัวเชื่อมก็ได้ รูปแบบของโครงสร้างที่มีตัวเชื่อมสามารถเรียงได้ ดังนี้

สิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) + ตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบ + สิ่งที่น่ามาเปรียบ (อุปมา)

ตัวอย่างเช่น

(1) หัวโตเป็นปลาวัต หมายถึง หัวหรือศีรษะโตผิดปกติกับส่วนร่างกายที่ชูบผอม หรือร่างกายผอมมากจนทำให้เห็นศีรษะโต ที่มา ส่วนวนนี้นำปลาที่อยู่ในสระในวัดมาเปรียบ พระสงฆ์อาศัยบิณฑบาตจากชาวบ้าน ได้อาหารจำกัดไม่เหลือเฟือ และในวัดยังมีลูกศิษย์อีก อาหารจึงไม่ค่อยจะมีพอให้กับปลาในสระ ปลาจึงผอมจนหัวโต จึงนำลักษณะนี้มาเปรียบกับคนที่ร่างกายผอมหัวโต เพราะขาดอาหาร หรือเพราะไม่สบายป่วยไข้อยู่นานจนร่างกายชูบผอม หรือเปรียบกับคนปกติที่มีรูปร่างผอมแต่หัวโตก็ได้

จากตัวอย่างที่ (1) จะเห็นได้ว่า “หัวโต” คือสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบคือ “เป็น” และ “ปลาวัต” คือสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ส่วนวนนี้ไม่สามารถละตัวเชื่อมได้ ต้องใช้คำว่า “เป็น” เป็นตัวเชื่อม เพื่อบอกความเปรียบว่า คนที่มีรูปร่างผอมหัวโตเหมือนปลาที่อยู่ในวัด ส่วนวนนี้นำลักษณะที่เป็นจุดเด่นของทั้งสองสิ่งมาเปรียบเทียบ จัดเป็นอุปลักษณ์แบบหนึ่ง

(2) อดได้เป็นพระ หมายถึง อดกลั้นอารมณ์โกรธโมโหได้ มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่วต่างๆ ได้เป็นสิ่งที่ดี ที่มา คำว่า “พระ” ในส่วนวนนี้จะหมายถึง พระพุทธเจ้า โดยจะมีวรรคต่อมาว่า “อดได้เป็นพระชนะเป็นมาร” ซึ่งมาจากเรื่องพญามารมาประจญพระพุทธเจ้า ตอนจะได้ตรัสรู้ตามคัมภีร์ปฐมสมโพธิ ส่วนวนนี้เปรียบว่า การอดกลั้นต่อการคุกคามของพญามารได้ก็สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ดังนั้น “ชนะเป็นมาร” จึงหมายถึง การเอาชนะพระพุทธเจ้าที่แสวงหาการตรัสรู้ยอมเป็นมาร หรืออีกที่มาหนึ่งคือ มาจากมหาชาติคำหลวง กัณท์กุมาร ตอนพระเวสสันดรยกสองกุมารให้แก่ชูชกไปแล้ว ดังนั้น ส่วนวนนี้จึงนำลักษณะของผู้ที่อดทนอดกลั้นได้ มาเปรียบกับการอดทนอดกลั้นได้ของพระพุทธเจ้าเช่นกัน

จากตัวอย่างที่ (2) จะเห็นได้ว่า “อดได้” คือสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) มีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบคือ “เป็น” และ “พระ” คือสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ส่วนวนนี้ไม่สามารถละตัวเชื่อมได้ ต้องใช้คำว่า “เป็น” เป็นตัวเชื่อม เพื่อบอกความเปรียบว่า คนที่สามารถอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่วๆทั้งหลายได้ ก็จะได้เป็นอย่างพระพุทธเจ้าที่สามารถทนต่อการยั่วของพญามารได้

เช่นกัน สำนวนนี้้นำลักษณะที่เป็นจุดเด่นของทั้งสองสิ่งมาเปรียบกัน คือความมอดทนอดกลั้น จัดเป็นความเปรียบอุปลักษณ์

(3) เหล้าไม่ไข่น้ำ กัญชาไม่ใช่ดอกหญ้า หมายถึง อย่าประมาท ที่มา สำนวนนี้นำประเภทของสิ่งของมาเปรียบกัน โดย “เหล้า” เป็นประเภทของเหลวเหมือนน้ำ มีลักษณะเหมือนน้ำ แต่ก็ไม่ใช่ น้ำ ส่วน “กัญชา” เป็นพืชประเภทดอกหญ้า แต่ก็ไม่ใช่ดอกหญ้า ทั้งเหล้าและกัญชาต่างเป็นสิ่งให้โทษ ไม่เหมือนน้ำกับดอกหญ้า ดังนั้น สำนวนนี้จึงนำเรื่องคุณสมบัติหรือประโยชน์มาเปรียบเทียบกัน ถึงจะมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายกัน แต่ให้คุณและโทษต่างกัน

จากตัวอย่างที่ (3) จะเห็นได้ว่า ไม่มีตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบในสำนวน มีเพียงสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) คือ “เหล้า” และ “กัญชา” กับสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) คือ “น้ำ” และ “ดอกหญ้า” ที่นำมาเปรียบเทียบกัน โดยที่ “เหล้า” มีลักษณะเด่นเช่นเดียวกับ “น้ำ” คือเป็นของเหลวเหมือนกัน และ “กัญชา” มีลักษณะเด่นเช่นเดียวกันกับ “ดอกหญ้า” คือเป็นพืชโตไวโตง่ายเหมือนกัน สำนวนนี้จึงมีลักษณะความเปรียบแบบอุปลักษณ์ ที่นำจุดเด่นหรือลักษณะพิเศษมาเปรียบกันทันที อย่างไรก็ตามถึงจะไม่มีตัวเชื่อม “เป็น” ในสำนวนนี้ แต่หากมองที่คำบ่งความหมาย ไม่ใช่รูปศัพท์แล้ว คำบ่งความหมายต่าง ก็นับได้ว่าเป็นตัวเชื่อมที่ใช้ในความเปรียบอุปลักษณ์แบบหนึ่งด้วย เช่น ไม่ใช่ มิใช่ เป็นต้น (ดิเรกชัย มหัทธนะสิน, 2529: 47)

3) รูปแบบความเปรียบนามธรรมกับรูปธรรม รูปแบบนี้เป็นการเปรียบเทียบเพื่ออธิบายสิ่งที่อธิบายได้ยาก ที่เป็นนามธรรมต่างๆ เช่น แนวคิด อารมณ์ ความรู้สึก เหตุผล หรือธรรมชาติต่างๆ เพื่อให้เข้าใจต่อความเข้าใจ (จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร, 2525: 108) โดยเปรียบให้เห็นภาพชัดเจนหรือรับรู้เข้าใจได้ โดยรูปแบบนี้จะปรากฏเฉพาะความเปรียบหรือสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ไม่ต้องมีสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปมา) และตัวเชื่อมที่ใช้เปรียบก็ได้ ดังตัวอย่าง

(1) ปิดทองหลังพระ หมายถึง การทำสิ่งที่สำคัญ สิ่งที่ดี แต่ไม่ปรากฏให้คนอื่นเห็น หรือคนไม่เห็นไม่รับรู้ ไม่เห็นคุณค่า ย่อมไม่ได้รับการยกย่องนับถือเท่าที่ควร ทำความดีแต่ไม่มีใครรู้เห็น ที่มา สำนวนนี้มาจากการปิดทองคำเปลวที่พระพุทธรูป คนส่วนมากถือกันว่า ปิดทองที่

องค์พระทางด้านหน้าสำคัญกว่าปิดทองที่ด้านหลังองค์ เพราะคนทั่วไปย่อมมองเห็น พระพุทธรูปทางด้านหน้าด้านเดียว ไม่เห็นด้านหลังขององค์พระ เพราะองค์พระอาจตั้งติดผนังอยู่ และอาจมีความเชื่อว่า ปิดทองที่ด้านหน้าจะได้บุญมากกว่า หรือปิดที่พระพักตร์ของ องค์พระจะยิ่งได้บุญมาก แต่ที่จริงแล้วจะปิดทองด้านไหนก็ได้บุญเท่ากันหมด แต่คนก็ยังนิยม ปิดทองกันด้านหน้าอยู่ดี เพราะกลัวปิดทองด้านหลังแล้วจะได้บุญไม่เท่ากับด้านหน้า เหมือนว่าทำแล้วเสียเปล่า ไม่ได้หน้าได้ตาเท่ากับคนอื่น

จากตัวอย่างที่ (1) จะเห็นได้ว่า “ปิดทองหลังพระ” นั้นเป็นความเปรียบที่นำเรื่องของ แนวคิด ความคิด มาเปรียบให้เห็นเป็นรูปธรรม ในที่นี้ใช้เปรียบแทนเรื่องของการทำความดี สิ่งที่ดีหรือสิ่งที่สำคัญต่างๆ โดยเปรียบ “การทำความดี” เหมือนกับ “การปิดทอง” ที่องค์ พระพุทธรูป การทำความดีที่คนรับรู้ ก็เหมือนกับการปิดทองที่ด้านหน้าองค์พระพุทธรูป การ ทำความดีที่ไม่มีใครรับรู้ ก็เหมือนกับการปิดทองที่หลังองค์พระพุทธรูปนั่นเอง ซึ่งความเปรียบ นี้ทำให้เห็นภาพของการทำความดีอย่างชัดเจน และเข้าใจความหมายเชิงนามธรรมที่ต้องการ สื่อได้ไม่ยาก จะเห็นได้ว่า สำนวน “ปิดทองหลังพระ” นี้มีเฉพาะสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ปรากฏอยู่ในสำนวนเท่านั้น โดยละตัวเชื่อมและสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) เอาไว้

(2) ขายสามโบสถ์ หมายถึง ใจโลเล ไม่แน่นอน ไม่น่าไว้วางใจ คนที่ไม่ควรคบหาด้วย ที่มา สำนวนนี้มาจาก คนที่บวชเป็นพระสามครั้ง คือบวชแล้วสึก บวชแล้วสึกถึงสามหน โบสถ์ในสำนวนนี้หมายถึง วัด คนที่บวชมาแล้วถึงสามวัด (หรือสามครั้ง) โบราณว่าไม่ควรคบ เพราะใจโลเล ไม่แน่นอน

จากตัวอย่างที่ (2) จะเห็นได้ว่า “ขายสามโบสถ์” นั้นเป็นความเปรียบที่นำเรื่องของ แนวคิด ความรู้สึกมาเปรียบให้เห็นเป็นรูปธรรม ในที่นี้ใช้เปรียบแทนเรื่องของจิตใจ โดย เปรียบ “ใจที่โลเลไม่แน่นอน” เหมือนกับ “การบวชพระ” ส่วนใหญ่คนจะบวชพระครั้งเดียว ตลอดชีวิต หรือบวชแล้วสึกครั้งเดียวเท่านั้น ดังนั้นต้องมีใจมั่นคงแน่วแน่แล้วถึงจะบวช แต่ หากใจไม่ตั้งมั่นแน่วแน่แล้ว ก็มีอันทำให้บวชได้ไม่นาน ซึ่งความเปรียบนี้ทำให้เห็นภาพของ

สภาพจิตใจที่ไม่มั่นคงโลเลได้อย่างชัดเจน และเข้าใจความหมายเชิงนามธรรมที่ต้องการสื่อได้
 ส่วน “ชายสามโบสถ์” นี้มีเฉพาะสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ปรากฏอยู่ในส่วนเท่านั้น
 โดยละตัวเชื่อมและสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) ไว้

(3) ร่มโพธิ์ร่มไทร หมายถึง ที่พึ่ง ที่อาศัย ให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข หรือเป็นที่พึ่ง
 ยามเมื่อได้รับความเดือดร้อน ที่มา ส่วนนี้มาจาก ตามท้องทุ่งหรือลานกว้างต่างๆ มักจะมี
 ต้นโพธิ์ ต้นไทร หรือต้นไม้ใหญ่อื่นๆ ที่เป็นทีสำหรับคนเดินทางหรือชาวนาชาวไร่ได้ใช้อาศัย
 พักในร่ม จะเห็นได้จาก เพลงพื้นเมือง “เพลงปรบไก่” ก็มีคำร้องเนื้อหาที่บรรยายถึงลักษณะ
 สำคัญของต้นโพธิ์ต้นไทรว่า ใช้เป็นที่อาศัยร่มไม้พักร้อนหรือหลบแดด

จากตัวอย่างที่ (3) จะเห็นได้ว่า “ร่มโพธิ์ร่มไทร” นั้นเป็นความเปรียบที่นำเรื่องของ
 ธรรมชาติ อารมณ์ ความรู้สึกมาเปรียบให้เห็นเป็นรูปธรรม ในที่นี้ใช้เปรียบแทนเรื่องของ
 อารมณ์ความรู้สึก โดยเปรียบ “ความรู้สึกปลอดภัยหรือมีที่พึ่ง” เหมือนกับ “ร่มเงาจากต้น
 โพธิ์หรือต้นไทร” ต้นโพธิ์และต้นไทรเป็นไม้ใหญ่ใบหนา ร่มเงาจากกิ่งใบจึงเป็นที่อาศัยพักพิง
 ให้คลายร้อนได้ ซึ่งความเปรียบนี้ทำให้เห็นภาพของความรู้สึกร่มเย็นที่ได้จากร่มเงาของต้น
 โพธิ์ต้นไทรได้ ส่วน “ร่มโพธิ์ร่มไทร” นี้มีเฉพาะสิ่งที่นำมาเปรียบ (อุปมา) ปรากฏอยู่ใน
 ส่วนเท่านั้น โดยละตัวเชื่อมและสิ่งที่ถูกเปรียบ (อุปไมย) ไว้เช่นกัน

นอกจากนี้ มีสำนวนอยู่จำนวนหนึ่งที่ใช้ในความเปรียบแบบนี้ ส่วนมากจะมีคำว่า “ใจ”
 เป็นส่วนประกอบของคำอยู่ด้วย โดยอธิบายความหมายที่เกี่ยวกับความรู้สึก และอารมณ์ใน
 เชิงนามธรรมให้เข้าใจได้ง่าย และชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่น ใจเย็น ใจร้อน ใจอ่อน ใจ
 แข็ง ใจกว้าง ใจแคบ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น “ใจร้อน” คำว่า “ร้อน” ในที่นี้ใช้นำมาแทน
 ความหมายว่า รีบร้อน ร้อนรน ทำอะไรรีบเร่ง (พริตพิย ภัทธนาวิก, 2524: 57) ให้ภาพพจน์
 เหมือนมีเปลวไฟลุกอยู่ตลอดเวลา เหมือนมีไฟมาสุ่มอยู่ที่ใจให้เร่งทำสิ่งต่างๆ ทำให้เห็นภาพ
 ของ “ใจ” หรือ “หัวใจ” ที่เหมือนโดนไฟสุ่มจนร้อนทั้งดวง เป็นการอธิบายความคิดความรู้สึก
 เชิงนามธรรมให้เข้าใจได้อย่างชัดเจนเห็นภาพเป็นรูปธรรม

บทสรุป

รูปแบบของกลวิธีทางวาทศาสตร์ ทั้งของภาษาจีนและภาษาไทยดังกล่าวข้างต้นนั้น มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งในด้านรูปแบบโครงสร้าง ความเปรียบและการนำไปใช้ โดยทั้งรูปแบบของภาษาจีนและภาษาไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทเหมือนกันคือ รูปแบบความเปรียบอุปมาหรือเปรียบ “เหมือน” รูปแบบความเปรียบอุปลักษณ์หรือเปรียบ “เป็น” และรูปแบบความเปรียบอุปลักษณ์แบบ “แทนที่” หรือแทนที่นามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยความเปรียบของทั้ง 3 ประเภทนั้น จะต้องสัมพันธ์กันกับสิ่งที่ถูกเปรียบ โดยมีลักษณะหรือจุดที่เหมือนกันเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดภาพพจน์ขึ้น

ทั้งนี้ อิทธิพลของพุทธศาสนาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง หรือเป็นแนวทางต่อคติความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด และการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมาอย่างยาวนาน แน่นนอนว่าภาษาก็คือ สิ่งหนึ่งที่ได้รับผลจากการเข้ามาของพุทธศาสนาทั้งในประเทศจีนและประเทศไทยด้วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาษา การสร้างคำหรือสำนวนโวหารต่างๆ ขึ้น ซึ่งเราสามารถมองเห็นอิทธิพลเหล่านั้นได้จากความเปรียบหรือสิ่งที่นำมาเปรียบในสำนวนโวหารได้ และด้วยเหตุนี้ กลวิธีการอุปมาอุปไมยนั้น จึงเป็นกลวิธีที่ใช้กัน และพบเห็นได้มากที่สุดในการใช้สำนวนภาษาทั้งจีนและไทย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จิราภรณ์ ภัทรภานุภัทร. 2525. ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาไทย. ใน ตรีศิลป์ บุญขจร, ชลดา เรื่องรักซ์ลิติต และ พรทิพย์ พุกผาสุข (บรรณาธิการ), อักษรศาสตร์นิพนธ์ 2 : รวมบทความทางภาษาและวรรณคดีไทย, หน้า 87–118 พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สมาคมนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ชลธิรา สัตยวิวัฒนา. 2524. การอ่าน. ใน กาญจนา นาคสกุล และคนอื่นๆ (บรรณาธิการ), การใช้ภาษา. ชุดตำราเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคสดีไทย.
- ดิเรกชัย มัทธนะสิน. 2529. ถ้อยคำสำนวน : แนวคิดเชิงภาษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุกัญญา.
- เอียรชัย เอี่ยมวรเมธ. 2552. พจนานุกรมจีน - ไทย ฉบับใหม่ (ฉบับพิมพ์หนังสือด้วยย่อ). พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมสาส์น.
- บุญสิริ สุวรรณเพ็ชร. 2539. ปทานุกรมสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอส แอนด์ เค บุคส์.
- พรทิพย์ ภัทรนาวิก. 2524. การใช้คำ. ใน กาญจนา นาคสกุล และคนอื่นๆ (บรรณาธิการ), การใช้ภาษา. ชุดตำราเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคสดีไทย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). 2555. พระพุทธศาสนาในเอเชีย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์), ขุน. 2538. สำนวนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

วิโรจน์ อรุณมานะกุล. 2556. **ทฤษฎีภาษาศาสตร์**. หนังสือประกอบการสอนวิชาทฤษฎีภาษาศาสตร์ (Linguistic Theories). กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ. 2516. **ชุมนุมพระสูตรมหายาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. 2551. **พระพุทธศาสนามหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกรัตน์ อุดมพร. 2554. **5,000 ล้านวนไทย : นับแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา (พัฒนาศึกษา).

ภาษาอังกฤษ

Keown, D., and Prebish, C. S., eds. 2010. **Encyclopedia of Buddhism**. 4thed. London: Routledge Taylor & Francis Group.

Lakoff, G., and Johnson, M. 2003. **Metaphors we live by**. 2nded. London: The University of Chicago Press.

Punter, D. 2007. **Metaphor**. The new critical idiom. 1sted. London: Routledge Taylor & Francis Group.

ภาษาจีน

陈观胜和李培荣. 2005. 《中英佛教词典》 A Chinese-English dictionary of Buddhist terms. 1sted. Beijing: Foreign Languages Press.

陈聿东. 2005. 《佛教文化百科》. 2nded. 《文史工具书系列》. 天津: 天津人民出版社.

程刚. 2001. 《佛教入门》. 2nded. 北京: 宗教文化出版社.

- 韩立钊. 2005. 《文化差异导致的翻译失误及对策》. 西藏民族学院学报 26 (2) (March): 96-98.
- 胡壮麟. 2004. 《认知隐喻学》. 1sted. 语言学前沿丛书, 第四种. 北京: 北京大学出版社.
- 李明琴. 2003. 《隐喻与文化之间的关系》. 平原大学学报 20 (4) (November): 48-49.
- 马国凡. 1998. 《成语》. 3rded. 熟语丛书. 内蒙古: 内蒙古人民出版社.
- 王德春. 1987. 《修辞学词典》. 1sted. 浙江: 浙江教育出版社.
- 王德春和陈晨. 2001. 《现代修辞学》. 1sted. 上海: 上海外语教育出版社.
- 王松鹤. 2005. 《隐喻---语言的家园》. 哈尔滨: 哈尔滨地图出版社.
- 武占坤. 1999. 《汉语修辞新论》. 1sted. 沈阳: 白山出版社.
- 谢之君. 2007. 《隐喻认知功能探索》. 1sted. 上海: 复旦大学出版社.
- 邢晓姿. 2010. 《汉泰喻体及其翻译策略对比研究》. 博士学位论文 汉语言文学
字学学科 人文学院 浙江大学.
- 杨鸿儒. 1993. 《当代中国修辞学》. 2nded. 成都: 四川科学技术出版社.
- 朱瑞玖. 2006. 《佛教成语》. 1sted. 绘图本通俗佛学丛书. 上海: 汉语大词典出版社.